

Vrednovanje Lokalne razvojne strategije LAG-a ZAGORA za razdoblje od 2014. do 2020. (2022.)

2022.

Ovaj projekt sufinanciran je sredstvima Europske Unije iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj, Podmjera 19.4., iz Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020..

Udio sufinanciranja 90% EU, 10% RH
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj: Europa ulaze u ruralna područja

SADRŽAJ

1. Osobna iskaznica LAG-a	1
2. Uvod.....	3
2.1 Okvir vrednovanja LEADER/CLLD-a.....	3
2.2 Lokalna razvojna strategija LAG-a	5
3. Pozadina zadaće, svrha i ciljevi vrednovanja LRS LAG-a	6
3.1 Pozadina zadaće vrednovanja.....	6
3.2 Svrha i ciljevi vrednovanja	7
4. Predmet vrednovanja.....	9
5. Metodologija vrednovanja.....	12
6. Vrednovanje ciljeva, rezultata i isporuka lokalne razvojne strategije u svrhu ocjene dodane vrijednosti	12
6.1 Analiza dinamike izrade i izmjene lokalne razvojne strategije LAG-a sa pripadajućom logikom intervencije	13
6.2 Ocjena doprinosa ciljevima Programa ruralnog razvoja te Zajedničke poljoprivredne politike	20
6.3 Ocjena mehanizma provedbe rada LAG-a uključujući animacijske aktivnosti....	29
6.4 Analiza dodane vrijednosti provedbe LEADER/CLLD-a u okviru rada LAG-a metodom istraživanja u lokalnoj zajednici	34
7. Zaključci i preporuke.....	44
7.1 Vrednovanje ciljeva, rezultata i isporuka	44
7.2 Vrednovanje kapaciteta LAG-a za provedbu lokalne razvojne strategije	44
7.3 Vrednovanje postizanja dodane vrijednosti LEADER/CLLD-a.....	45

Izvješće o vrednovanju (evaluaciji) za međurazdoblje 2017. – 2021. provedbe Lokalne razvojne strategije LAG-a Zagora u okviru programskog razdoblja 2014.-2020. (s produžetkom trajanja 2021.-2022. na prijelazno razdoblje provedbe Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. na 2021.-2022 godinu¹.) izradio: „Forum“ obrt za razvojno savjetovanje, Milke Trnine 21, 23 000 Zadar

---

¹ Producenje trajanja Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za prijelazno razdoblje 2021.-2022., s realizacijom do 2025., definirano je za sve zemlje članice EU temeljem Uredbe (EU) 2020/2220.

Popis kratica:

ARKOD	Sustav identifikacije zemljišnih parcela
APPRRR	Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
CLLD	eng. <i>Community Led Local Development</i> - Lokalni razvoj vođen lokalnom zajednicom
CMEF	eng. <i>Common Monitoring and Evaluation Framework</i> – Okvir za praćenje i vrednovanje
CMES	eng. <i>Common Monitoring and Evaluation System</i> – Sustav za praćenje i vrednovanje
DZS	Državni zavod za statistiku
EFPR	Europski fond za pomorstvo i ribarstvo
ENRD	eng. <i>European Network for Rural Development</i> ; hrv. Europska mreža za ruralni razvoj
EPFRR	Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
ESIF	Europski strukturni i investicijski fondovi
EU	Europska unija
FLAG	Lokalna akcijska grupa u ribarstvu
FP	Fokus područje PRR odnosno ZPP
IBAN	(eng. <i>International Bank Account Number</i>) međunarodni broj bankovnog računa
JLS	Jedinica lokalne samouprave
LAG	Lokalna akcijska grupa (skupina)
LEADER	fran. <i>Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale</i> - Program Europske unije za razvoj ruralnih područja
LRS	Lokalna razvojna strategija
MB	Matični broj
NN	Narodne novine
NUTS	Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku (fran. <i>Nomenclature des unités territoriales statistiques</i>) Hijerarhijski sustav za identifikaciju i klasifikaciju prostornih jedinica za potrebe službene statistike u zemljama članicama Europske unije.
OIB	Osobni identifikacijski broj
PG	Poljoprivredno gospodarstvo
PRR	Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske
RH	Republika Hrvatska
RNO	Registar neprofitnih organizacija
SP ZPP	Strateški plan Zajedničke poljoprivredne politike
UT	Upravljačko tijelo Ministarstva poljoprivrede za upravljanje PRR
ZEP	Zajednička evaluacijska pitanja
ZPP	Zajednička poljoprivredna politika EU
ZOPE	Zajednički okvir za praćenje i evaluaciju (CMEF)
ZSPE	Zajednički sustav za praćenje i evaluaciju (CMES)

1. OSOBNA ISKAZNICA LAG-A

Naziv LAG-a:	Lokalna akcijska grupa Zagora
Adresa sjedišta LAG-a:	Matice hrvatske 11, 21204 Dugopolje
Web stranica:	www.lag-zagora.hr
Kontakti:	Tel: +385 21 712 220 Fax: +385 21 712 228 Mob: +385 98 257 025 E-mail: lag.zagora@gmail.com
Datum osnivanja/registracije:	Osnivanje: 03.02.2015. / datum registracije: 01.04.2015.
OIB:	89695530487
MB:	4366638
Registarski broj udruge:	17005280
RNO:	0325548
IBAN:	HR1725000091101428252
Broj JLS:	5
Uključene jedinice lokalne samouprave:	Dicmo, Dugopolje, Klis, Lećevica, Muć
NUTS-2/3:	Jadranska Hrvatska/Splitsko-dalmatinska županija
Površina LAG-a (ARKOD):	591,38 km ²
Broj stanovnika (2011.):	15 537
Glavni izvor financiranja:	M19, Program ruralnog razvoja RH 2014.-2020./EPFRR (90%), RH(10%)

LAG Zagora obuhvaća cijelovito područje 5 jedinica lokalne samouprave i u svom sastavu ima općine: Dugopolje, Lećevica, Muć, Klis i Dicmo (koje administrativno pripadaju Splitsko-dalmatinskoj županiji). Područje LAG-a pripada statističkoj NUTS-2 regiji Jadranska Hrvatska. Teritorij LAG-a iznosi 591,38 km², što predstavlja cca 1,05% kopnenog teritorija Republike Hrvatske (RH) te 13,03% kopnenog teritorija Splitsko-dalmatinske županije.

LAG Zagora 2001. godine imao je 14958 stanovnika odnosno 0,33% stanovništva RH, dok se 2011. broj stanovnika povećao za 579 osoba te je iznosio 15537 stanovnika (3,87% u odnosu na 2001.). 2011. na području LAG-a živjelo je 15537 stanovnika (0,36% stanovnika RH) odnosno 3,42 % stanovnika SDŽ. LAG ne karakterizira depopulacija, pa se uz broj stanovnika koji se povećao u razdoblju između 2 popisa, povećao i broj kućanstava za 472 odnosno za 8,96%. Prema Popisu stanovnika 2011. godine stanovništvo LAG-a živjelo je u 5270 kućanstava u 41 naselju (Popis JLS s pripadajućim naseljima, Dodatak 1). Gustoća stanovnika na području LAG-a u razdoblju od 2001. do 2011. iznosi 30,32 st/km² odnosno povećala se u razdoblju između 2 popisa za 5,46%. Ovo povećanje broja kućanstava, stanovnika i gustoće naseljenosti doprinos je općina Dicmo, Dugopolje i Klis koje se nalaze u blizini gradova Splita, Sinja i Solina, dok je izražena depopulacija u Muću i Lećevici (smanjenje gustoće stanovnika, pad broja kućanstava i broja stanovnika).

Gustoća stanovnika LAG-a iznosi 40,05% prosjeka RH (75,7 st./km²). Gustoća stanovnika svih općina iznosi 30,26 % županijskog prosjeka gustoće stanovnika od 100,2 st./km².

Tablica 1. Osnovni statistički podaci o LAG-u Zagora. (Izvor: ARKOD, DZS)

Općina	Površina/ km ²	Broj naselja	Broj kućanstava		Broj stanovnika		Gustoća stanovnika/st./ km ²	
			2001	2011	2001	2011	2001	2011
Dicmo	69,20	7	796	914	2657	2802	38,40	40,49
Dugopolje	63,37	4	917	1114	3120	3469	49,23	54,74
Klis	148,77	9	1337	1615	4367	4801	29,35	32,27
Lećevica	87,42	4	325	246	740	583	8,46	6,67
Muć	222,62	17	1423	1381	4 074	3882	18,30	17,44
LAG	591,38	41	4798	5270	14958	15537	28,75	30,32

2.1.1 POLOŽAJ I GRANICE PODRUČJA

Slika 1. Položaj i granice LAG-a Zagora. (Izvor: LAG Zagora)

Općine LAG-a Zagora smještene su u zaleđu najvećih gradova SDŽ; gradova Splita, Solina i Kaštela. Najveći dio prostora LAG-a smješten je sa sjeverne strane planina Kozjak (Kaštelska Zagora) i Mosor (Splitska Zagora), te južne strane planine Svilaja. Područje LAG-a nalazi se na glavnim prometnim pravcima pri čemu je značajno istaknuti autocestu A1 odnosno dionicu budućeg pan-europskog koridora „Jadransko-jonske“ autoceste koja jug Europe dalje spaja s Crnom Gorom i Albanijom te Grčkom.

Svojim vanjskim granicama obuhvata graniči s gradovima Solinom, Splitom i Kaštelima te općinom Prgomet, zatim s gradovima Vrlikom, Sinjom i Triljem te o Općinom Hrvace, dok na jugoistoku graniči s Gradom Omišem. LAG Zagora potpuno je okružen drugim LAG-ovima Republike Hrvatske. Na sjeverozapadu LAG Zagora graniči s područjem LAG-a Krka, na sjeveroistoku i istoku s područjem LAG-a Cetinska krajina, na jugu graniči s područjem LAG-a Adrija, dok mu je na zapadu neaktivni LAG Kamen i more.

2. UVOD

2.1 OKVIR VREDNOVANJA LEADER/CLLD-A

Lokalni razvoj pod vodstvom zajednice (CLLD²) uveden je kao novi instrument politike za potporu teritorijalnoj koheziji u programskom razdoblju 2014. – 2020. CLLD pruža potporu u ispunjavanju lokalnih potreba u urbanim, ruralnim i ribolovnim područjima te posebnih potreba odabranih ciljanih skupina. Njime se mobiliziraju lokalni potencijali i jačaju veze među subjektima na područjima na kojima se pruža potpora. CLLD općenito pridonosi strategiji Europa 2020. otključavanjem potencijala za pametan, održiv i uključiv rast diljem EU-a.

CLLD-om se nastavlja razvijati iskustvo iz pristupa LEADER³ dalnjim promicanjem projekata koji se provode u okviru lokalnih partnerstava odozdo prema gore, s pomoću višesektorskih strategija lokalnog razvoja za pojedina područja. CLLD pruža potporu poboljšanju lokalnog gospodarstva stvaranjem održivih radnih mjesta, iskorištavanjem lokalnih resursa, jačanjem socijalne kohezije, umrežavanjem, suradnjom i inovacijama. LEADER, koji je vidljivo povezan s ruralnim područjima, i dalje će se upotrebljavati u okviru EPFRR-a pod nazivom LEADER/CLLD.⁴

Slika 2. LEADER/CLLD (Lokalni razvoj pod vodstvom zajednice) u strukturi politike EU-a za programsko razdoblje 2014. – 2020. (Izvor. EK, Smjernice. Evaluacija LEADER-a/CLLD-a)

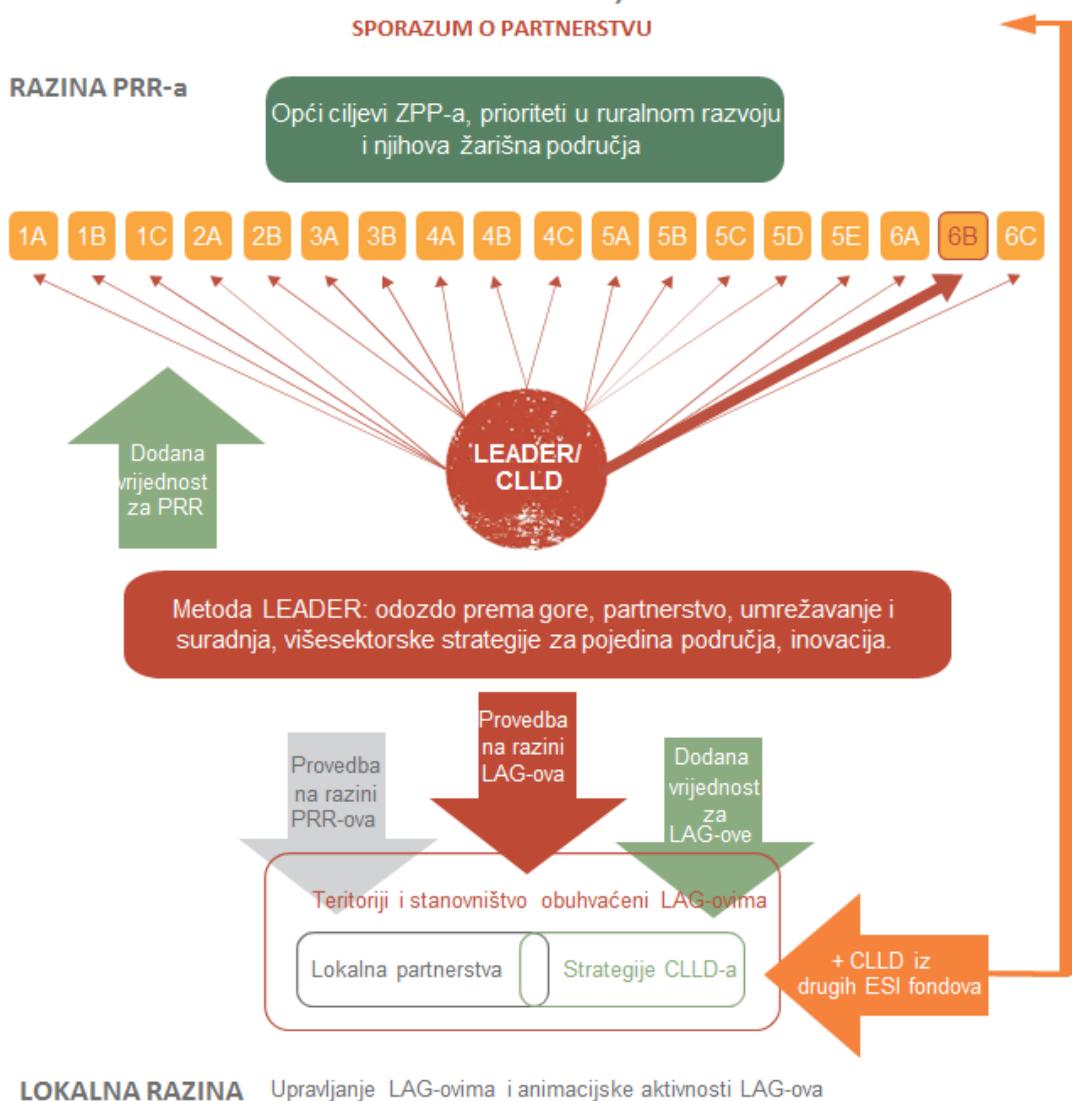
² Kratica CLLD (Community-Led Local Development) znači Lokalni razvoj pod vodstvom zajednice (Uredba (EU) 1303/2013 čl. 32; Uredba (EU) 2021/1060 čl. 31)

³ Kratica „LEADER“ izvorno dolazi od francuskog akronima za „Liaison Entre Actions de Développement de l’Économie Rurale“, što znači „Veze između ruralnog gospodarstva i razvojnih aktivnosti“.

⁴ EUROPSKA KOMISIJA – Glavna uprava za poljoprivredu i ruralni razvoj – Odjel C.4 (2017.): Smjernice. Evaluacija LEADER-a/CLLD-a. Bruxelles.

LEADER/CLLD u razvoju ruralnih područja programiran je u Sporazumu o partnerstvu između Republike Hrvatske i Europske Komisije⁵ i obvezan u Programu ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. (2022.)⁶ - mjerodavan nacionalni program za provedbu Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. Iako je Europski okvir za programsko razdoblje 2014.-2020. omogućio provedbu LEADER-a odnosno CLLD-a financiranog iz više Europskih strukturnih i investicijskih fondova putem jedne lokalne razvojne strategije, **Republika Hrvatska odlučila se za pristup jednog izvor odnosno jednog Europskog strukturnog i investicijskog fonda tzv. mono-fondovski pristup.**

EU 2020. STRATEGIJA ZA PAMETAN, ODRŽIV I UKLJUČIV RAST

Slika 3. Koncept evaluacije LEADER-a/CLLD-a na razini Progama ruralnog razvoja za sve zemlje članice EU i na lokalnoj razini. (Izvor. EK, Smjernice. Evaluacija LEADER-a/CLLD-a)

⁵ <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/eu-fondovi/financijsko-razdoblje-eu-2014-2020/sporazum-o-partnerstvu/323>

⁶ <https://ruralnirazvoj.hr/program/>

LEADER/CLLD se provodi primjenom lokalnog razvoja pod vodstvom zajednice i temelji se na posebnim značajkama. Te su značajke u prethodnim programskim razdobljima nosile naziv „metoda LEADER” ili „7 načela pristupa LEADER”. Te značajke su objedinjene pod nazivom „metoda LEADER”. Ključne značajke LEADER/CLLD-a su⁷:

- usmjerenost na posebna subregionalna područja i teritorije koje je lokalno stanovništvo odredilo primjenom pristupa odozdo prema gore;
- javno-privatno partnerstvo = lokalna akcijska grupa/skupina (LAG) koja zastupa teritorij i njegovo stanovništvo te potiče razvoj, a u kojoj ni interesna skupina ni tijela javne vlasti nemaju većinu u postupku donošenja odluka;
- strategija za pojedina područja koja se izrađuje i provodi u okviru participativnog postupka donošenja odluka odozdo prema gore koji organiziraju LAG-ovi radi ispunjavanja najhitnjih potreba područja;
- više sektorska strategija lokalnog razvoja za poticanje i povezivanje lokalnih razvojnih potencijala različitih sektora radi postizanja lokalnih ciljeva;
- inovacije kao međusektorski cilj u razvoju teritorija LAG-a;
- umrežavanje subjekata na teritoriju LAG-a, različitih LAG-ova i drugih javno-privatnih partnerstava kako bi se uspostavila snažnija osnova za prijenos znanja i razmjenu iskustva;
- suradnja među lokalnim subjektima i s LAG-ovima s različitim teritorija u Hrvatskoj, EU-u i izvan njih.

Te značajke dodatno su ojačane u programskom razdoblju 2014.-2020.:

- povećanjem pripremne potpore lokalnim partnerstvima (npr. izgradnja kapaciteta, osposobljavanje i umrežavanje kako bi se pomoglo u boljoj pripremi i provedbi strategija lokalnog razvoja);
- jačanjem uloge LAG-ova u upravljanju ruralnim područjima (npr. više lokalnih odluka o mjerama koje potiču strategije CLLD-a i fleksibilnija finansijska pravila za provedbu LEADER-a/CLLD-a na lokalnoj razini);
- uključivanjem programa praćenja i evaluacije u strategije CLLD-a radi poboljšanja njihove izrade i provedbe;
- većim usmjeravanjem na animiranje radi proširivanja razmjene i suradnje među dionicima (npr. izričita dodjela sredstava animiranju);
- jačanjem sudjelovanja privatnog sektora u partnerstvu (posebnim pravilom kojim se zahtjeva sudjelovanje partnera iz privatnog sektora u donošenju odluka o odabiru projekata);
- poboljšanjem transnacionalne suradnje (npr. zajedničkim pravilima o objavljivanju seleksijskih postupaka i rokovima za odabir projekata).

2.2 LOKALNA RAZVOJNA STRATEGIJA LAG-A

Lokalna razvojna strategija LAG-a Zagora 2014.-2020. predstavlja razvojni dokument nastao kao rezultat suradnje i konsenzusa svih interesnih skupina ključnih razvojnih dionika, predstavnika gospodarske, civilne i javne intresne skupine, s područja 5 jedinica lokalne samouprave koje čine lokalno razvojno partnerstvo – udrugu, LAG Zagora.

Strategija je razvojni dokument strateške razine, sa jasnom svrhom ostvarenja „razvoja vodenog zajednicom“, koji je usklađen s načelima LEADER/CLLD-a i strateško-regulatornim okvirom nacionalne razine - Programom ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.2020.

⁷ Članak 32. stavak 2. Uredbe (EU) br. 1303/2013

PRR RH), a koji odražava krovni strateški dokument Europske unije za razdoblje 2010.-2020. - „Europa 2020 – Strategija za pametan, održiv i uključiv rast“⁸.

Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020. ima 6 prioriteta i 16 mjera koje imaju za cilj povećanje konkurentnosti hrvatske poljoprivrede, šumarstva i prerađivačke industrije, ali i unaprjeđenje ukupnih životnih i radnih uvjeta u ruralnim područjima. Usklađenost Programa sa Strategijom Europa 2020 omogućuje svim razvojnim dionicima korištenje dodatne finansijske potpore za razvoj u okviru finansijskih instrumenata dvije najveće politike Europske unije, Kohezijske politike i Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP).

3. POZADINA ZADAĆE, SVRHA I CILJEVI VREDNOVANJA LRS LAG-A

3.1 POZADINA ZADAĆE VREDNOVANJA

Uredbom EU o zajedničkim odredbama (br. 1303/2013) utvrđena je zadaća svakog LAG-a odnosno provedba posebnih aktivnosti praćenja i evaluacije (vrednovanja) povezanih sa strategijom CLLD-a⁹. U tu svrhu LAG-ovi moraju u svoju strategiju CLLD-a odnosno LEADER-a u okviru ZPP-a, uključiti opis mehanizama za praćenje i evaluaciju¹⁰. Troškovi povezani s praćenjem i evaluacijom strategije CLLD-a uključeni su u tekuće troškove LAG-a¹¹.

Odgovornosti i obveza provedbe evaluacije u okviru ZPP-a za programsko razdoblje 2014.-2020. utvrđene su člankom 110. Uredbe (EU) br. 1306/2013. Ista Uredba propisuje i okvir za odgovornosti i obveze provedbe evalaucije (vrednovanja) i svih drugih povezanih politika EU kojima se ostvaruju ciljevi Europe 2020.¹²

Provedbena uredba Komisije dodatno opisuje **zajednički sustav za praćenje i evaluaciju (vrednovanje)** (ZSPE ili eng. CMES) **ruralnog razvoja**¹³, obveza kojeg je uspostavljena Uredbom o potpori ruralnom razvoju iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj¹⁴. CMES čini minimalan skup elemenata koji se moraju upotrijebiti u evaluaciji Programa ruralnog razvoja (među ostalim i intervencija provedenih u okviru LEADER-a/CLLD-a). CMES i njegovi elementi dodatno su obrazloženi u zajedničkom okviru za praćenje i evaluaciju (CMEF)¹⁵ te u brojnim drugim smjernicama¹⁶.

Kad je riječ o LEADER-u/CLLD-u, ZSPE (CMES) osigurava:

⁸ <https://vlada.gov.hr/europa-2020/19454>

⁹ Članak 34. stavak 3. točka g) Uredbe (EU) br. 1303/2013

¹⁰ Članak 33. stavak 1. točka f) Uredbe (EU) br. 1303/2013

¹¹ Članak 35. točka d) Uredbe (EU) br. 1303/2013

¹² Vodič za evaluaciju LEADER/CLLD-a za Lokalne akcijske grupe u ruralnom razvoju Programsko razdoblje 2014.-2020. , Interni alat za LAG-ove; LEADER mreža Hrvatske, siječanj 2020.

¹³ Članak 14. Uredbe (EU) br. 808/2014

¹⁴ Članak 67. Uredbe (EU) br. 1305/2013

¹⁵ <http://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetailDoc&id=21095&no=3>

¹⁶ http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/monitoring-evaluation/index_en.htm i

<http://enrd.ec.europa.eu/evaluation/european-evaluation-helpdesk-rural-development/evaluation-helpdesks-publications/guidance>

- **logiku intervencije** PRR-a prema kojoj se LEADER/CLLD, prvenstveno, programira u fokus području 6B i pridonosi drugim fokus područjima¹⁷.
- skup posebnih **zajedničkih pokazatelja ostvarenja i ciljnih pokazatelja** koji se upotrijavaju za prikupljanje podataka o praćenju provedbe LEADER-a/CLLD-a. Informacije o dodatnim zajedničkim pokazateljima rezultata povezanim sa fokus područjima upotrebljavaju se i u ocjeni doprinosa operacija provedenih u okviru strategija CLLD-a¹⁸.
- **zajednička evaluacijska pitanja** (ZEP-ovi), prvenstveno ZEP br. 17 koji je povezan sa FP-om 6B i onim ciljevima PRR-a kojima LEADER/CLLD pridonosi¹⁹.
- **podatke za LEADER/CLLD** koji se nalaze u bazi podataka operacija u okviru II. stupa, a prikupljaju se kroz sustav praćenja za pokazatelje ostvarenja i ciljne pokazatelje²⁰;
- u obzir su uzete i posebne **smjernice povezane s LEADER-om/CLLD-om** koje se mogu pronaći u različitim dokumentima Službe za podršku evaluaciji²¹.

Zadaća implementacije vanjskog vrednovanja lokalne razvojne strategije definirana je u okviru poglavlja „Nacrt praćenja i procjene provedbe LRS“ u okviru odobrene LRS LAG-a Zagora za programsко razdoblje 2014.-2020. s produžetkom trajanja do 2022. Procjena provedbe odnosno vrednovanje (evaluacija) LRS podrazumijeva primjenu mehanizama interne i eksterne (vanjske) kontrole provedbe i upravljanja LRS, a kako bi se utvrdila razina njezine uspješnosti, odnosno sukladnosti realizirane provedbe sukladno planiranom. Sam proces vrednovanja podrazumijeva provjeru zadanih prijelomnih točki, s ciljem izrade izvješća o kvaliteti LRS, njezinom planiranom izvršavanju ili izradi prijedloga i argumenata za njezinu reviziju. Poveznica sa LRS LAG-a Zagora, vrednovanje se provelo u okviru: SC 2 SC3 Razvoj i jačanje umrežavanja, partnerstva i suradnje, povećanja socijalne uključivosti i stvaranja uvjeta jednakih mogućnosti te razvoj potporne infrastrukture u cilju povećanja kvalitete života na području LAG-a Zagora; M3.2 Potpora jačanju umrežavanja, partnerstva i suradnje i stvaranje uvjeta za razvoj kratkih lanaca opskrbe i održivih lokalnih tržišta; TO 3.2.3 Jačanje kapaciteta LAG-a i lokalnih dionika za provedbu LRS s provedbom operacija unutar CLLD strategije.

3.2 SVRHA I CILJEVI VREDNOVANJA

Svrha vredovanja LRS je, prvenstveno, pružiti potporu lokalnom razvojnem partnerstvu i stručnoj službi LAG-a te općoj javnosti LAG područja kao i tijelima nadležnim za provedbu LEADER/CLLD-a na nacionalnoj razini, kako bi kvalitetnije iskoristili lokalne i nacionalne razvojne resurse za ispunjavanje potreba lokalnog stanovništva koje živi u okviru obuhvata LAG-a. U tom pogledu, vanjsko vrednovanje lokalne razvojne strategije odnosno provedbe LEADER-a/CLLD-a na području LAG-a, ima: **sumativnu funkciju (odgovornost i transparentnost) i formativnu funkciju (kolektivno učenje)**.

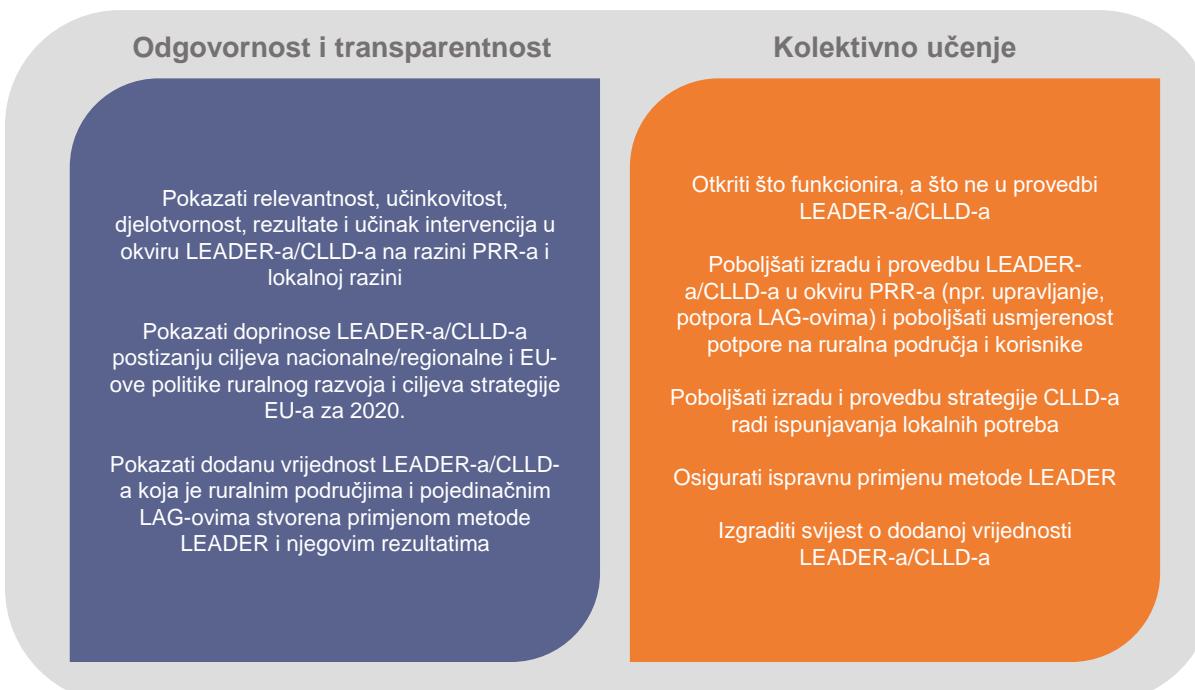
¹⁷ Radni dokument: Guidelines for strategic programming for the period 2014-2020 (Smjernice za strateško programiranje za razdoblje 2014. – 2020.)

¹⁸ Prilog IV. Uredbi (EU) br. 808/2014 i Prilog 11. smjernicama „Assessing RDP results“ (Ocjena rezultata PRR-a)

¹⁹ Prilog V. Uredbi (EU) br. 808/2014

²⁰ Članci 70. i 71. Uredbe (EU) br. 1305/2013

²¹ http://enrd.ec.europa.eu/evaluation/european-evaluation-helpdesk-rural-development/evaluation-helpdesks-publications_en?2nd-language=fr

Slika 4. Svrha vrednovanja (evaluacije) LEADER/CLLD-a. (Izvor. EK, Smjernice. Evaluacija LEADER-a/CLLD-a)

Ciljevi vrednovanja su prvenstveno unaprjeđenje sustava upravljanja lokalnom razvojnom strategijom; identifikacija novih mogućnosti financiranja lokalnog razvoja koji vodi lokalna zajednica putem lokalne razvojne strategije; uključivanje s nacionalnom politikom razvoja ruralnih područja te Programom ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. (2022.) a posebno priprema LAG-a i same lokalne razvojne strategije za novo programsko razdoblje provedbe LEADER-a u okviru Strateškog plana Zajedničke poljoprivredne politike u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2023. – 2027.

Ovo međuvrednovanje predstavlja, ujedno i prve aktivnosti procjene odnosno vrednovanja (evaluacije) lokalne razvojne strategije LAG-a Zagora 2014.-2020. (2022.). Ono obuhvaća međurazdoblje provedbe strategije od 2017.-2021. godine. Međuvrednovanje se temelje na Evaluacijskom planu i Smjernicama evaluacije LEADER-a/CLLD-a (EK, 2017). Priprema i provedba međuvrednovanja te izrada ovog izvješća bio je aktivan proces učenja koji se provodio interakcijom relevantnih dionika procesa, posebno evaluadora i stručne službe LAG-a, a rezultat tog učenja je uobičaen u preporuke i „naučene lekcije“ za daljnju provedbu LEADER/CLLD-a koje treba uzeti u obzir pri izradi i provedbi Lokalne razvojne strategije za programsko razdoblje 2023.-2027., u svrhu unaprjeđenja relevantnosti i učinkovitosti kako samog dokumenta tako i cjelokupnog partnerstva i njegove stručne službe (ureda LAG-a) u odnosu na zadane ciljeve lokalnog razvoja te LEDAER/CLLD-a kao i nacionalne i Europske ciljeve ZPP-a a u svrhu jasnog doprinosa sveukupnim strateškim ciljevima Europe 2030²².

²² https://ec.europa.eu/info/publications/towards-sustainable-europe-2030_en

4. PREDMET VREDNOVANJA

Općenito, u svrhu vrednovanja logike intervencije lokalne razvojne strategije i rada ukupnog partnerstva odnosno LAG-a Zagora bilo je potrebno provesti vrednovanje doprinosa LEDAER/CLLD-a ciljevima nacionalne razine, Programa ruralnog razvoja RH te doprinosa Strategiji Unije za pametan, održiv i uključiv rast, uključujući vrednovanje uspješnosti interne logike intervencija LRS. Provedeno je vrednovanje mehanizama provedbe LEADER/CLLD-a s naglaskom na vrednovanje njegove dodane vrijednosti na lokalnoj razini.

Vrednovanjem se utvrđuje i procjenjuje:

- relevantnost lokalne razvojne strategije u odnosu na planirane ciljeve iste, kao i relevantnost ciljeva u odnosu na stvarne probleme i potrebe lokalne zajednice;
- učinkovitost lokalne razvojne strategije u smislu odnosa između planiranih pokazatelja u okviru lokalne razvojne strategije i njihovih ostvarenja u zadanom vremenskom okviru;
- svrsishodnost lokalne razvojne strategije u smislu postizanja „vrijednosti za novac“
- održivost rezultata provedbe lokalne razvojne strategije

Vrednovanje obuhvaća sljedeće elemente lokalne razvojne strategije:

- ciljeve i rezultate lokalne razvojne strategije
- kapacite za provedbu lokalne razvojne strategije (ljudski i finansijski) i multisektorsku te višerazinsku suradnju
- primjenu LEADER metode u provedbi lokalne razvojne strategije

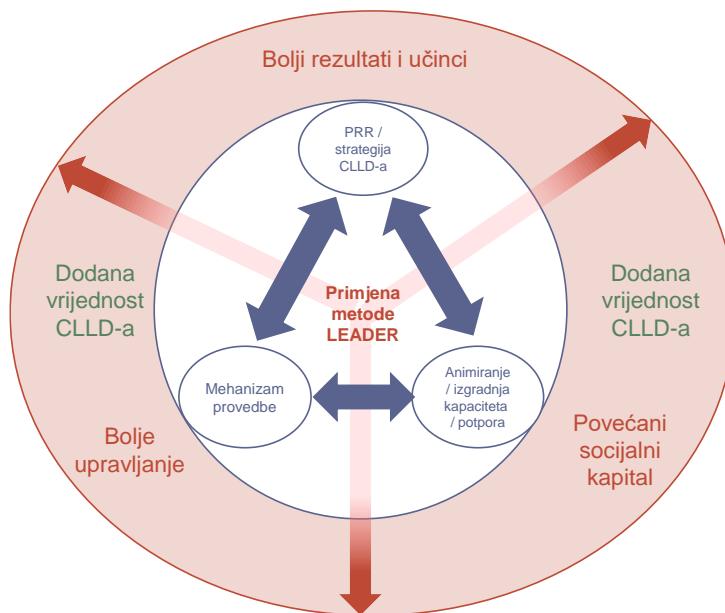
U ovom su izvješću rezultati vrednovanja i njihova analiza prikazani prema elementima lokalne razvojne strategije LAG-a Zagora. Vrednovanje ciljeva i rezultata odnosi se na relevantnost ciljeva i rezultata LAG-a u odnosu na probleme i potrebe zajednice, na učinkovitost postignutih ciljeva i rezultata u odnosu na planirane, na svrsishodnost u smislu razmjernosti između uloženih resursa i postignutih ciljeva i rezultata te na održivost postignutih rezultata. Vrednovanje kapaciteta za provedbu lokalne razvojne strategije odnosi se na ljudske i finansijske resurse angažirane za provedbu lokalne razvojne strategije u odnosu na planirane te na razmjernost između uloženih resursa i učinkovitosti resursa pri provedbi lokalne razvojne strategije, uzimajući pri tom u obzir i procjenu kvalitete suradnje s tijelima na nacionalnoj razini i kvalitetu njihovog doprinosa provedbi lokalne razvojne strategije u smislu definiranja i komuniciranja regulatorno-provedbenog okvira i procedura za implementaciju mjera (grupa intervencija) kroz koje se ostvaruju strateški ciljevi i rezultati lokalne razvojne strategije. Važno je uzeti u obzir činjenicu kako, posebno u vrijeme provedbe međuvrednovanja, postoji razlika između planirane i ostvarene strategije. Iako se pojam **strategija** može definirati na brojne načine, u pravilu se sastoji od i. dugoročne vizije, ii. kratkoročnih i srednjoročnih ciljeva te iii. mogućih načina na koji se ti ciljevi mogu postići u doglednoj budućnosti. Dobro objašnjenom strategijom određuje se i. ŠTO će se postići, ii. s KIME i za KOGA te se jasno navodi iii. KAKO će se to dogoditi. Kao što je upozorio Henry Mintzberg, korisno je razlikovati **predviđenu strategiju**, što predstavlja strateški dokument LEADER/CLLD-a, i **ostvarenu strategiju**, to jest ono što je na kraju doista provedeno²³. Ostvarena strategija dobije se tako što se od predviđene strategije oduzme neostvarena strategija, koja se odbacuje, i potom doda nova strategija, koja se unosi tijekom vremena (Slika 5.²⁴). Čak i ako LAG uvede određene promjene kako bi se planirana strategija bolje

²³ Mintzberg, H. (2008.): Strategy Safari. The complete guide through the wilds of strategic management. Pearson Education, Canada.

²⁴ Ibidem

odrazila tijekom provedbe, ona neće biti potpuno u skladu s onim što je na kraju provedeno. Vrednovanje odnosno ovaj postupak međuvrednovanja, referira se na planiranu strategiju uglavnom pri provjeri dosljednosti i relevantnosti. U evaluaciji rezultata rada LAG-a i rezultata strategije LEADER/CLLD-a razmatrana je ostvarena strategija do razdoblja vrednovanja (u ovom slučaju do kraja 2021.) te je provedena ocjena proizlazi li ona iz pisanog (prvotnog ili izmijenjenog) dokumenta. Postupak vrednovanja lokalne razvojne strategije LAG-a analogan je onome na nacionalnoj programskoj razini. Država članica daje strateški okvir kako bi se objasnila i razložila pravila Europske komisije za mjeru 19 u okviru LEADER/CLLD-a te kako bi se pružila potpora radu LAG-ova. Način na koji se mjera provodi uvijek će se razlikovati od onoga što je napisano u prvotnim dokumentima.²⁵

Slika 5. Vrste strategija u okviru provedbe vrednovanja. (Izvor. EK, Smjernice. Evaluacija LEADER-a/CLLD-a)

Slika 6. Dodana vrijednost LEADER/CLLD-a. (Izvor. EK, Smjernice. Evaluacija LEADER-a/CLLD-a)

Vrednovanje primjene LEADER metode odnosi se na primjenu načela LEADER-a i postizanje dodanih vrijednosti provedbe lokalne razvojne strategije koje su ostvarene upravo zbog primjene LEADER metode i bez iste se ne bi moglo postići. **Dodata vrijednost LEADER-a/CLLD-a** (Slika 6.) predstavlja koristi koje su ostvarene ispravnom primjenom

²⁵ EUROPSKA KOMISIJA – Glavna uprava za poljoprivredu i ruralni razvoj – Odjel C.4 (2017.): Smjernice. Evaluacija LEADER-a/CLLD-a. Bruxelles.

metode LEADER u odnosu na koristi koje bi se ostvarile da se ta metoda nije primijenila. Dodana vrijednost LEADER-a/CLLD-a manifestira se u obliku:

- ✓ **povećanog socijalnog kapitala**, što je višedimenzionalan koncept koji uključuje značajke društvenih organizacija, kao što su mreže, norme i društveno povjerenje, koje olakšavaju koordinaciju i suradnju radi ostvarivanja obostranih koristi.
- ✓ **boljeg upravljanja**, koje se odnosi na institucije, postupke i mehanizme putem kojih dionici iz javnog i gospodarskog sektora te civilnog društva iskazuju svoje interese, ostvaruju svoja zakonska prava, ispunjavaju svoje obveze i izmiruju svoje razlike kako bi javna pitanja na svim razinama rješavali suradnički.
- ✓ **boljih rezultata i učinaka** provedbe programa/strategije u odnosu na rezultate i učinke ostvarene provedbom bez primjene metode LEADER.²⁶

Dodana vrijednost LEADER-a/CLLD-a stvara se²⁷:

- **provedbom programa/strategije**, točnije provedbom mjere 19 Programa ruralnog razvoja i lokalne razvojne strategije LAG-a, odnosno operacionalizacijom u obliku projekata te njihovih rezultata i učinaka;
- **mehanizmom provedbe Programa ruralnog razvoja i rada LAG-a**, tj. skupom pravila, postupaka i administrativnih mehanizama kojima se osigurava konkretizacija ciljeva strategije u praksi; te
- **potporom izgradnji kapaciteta odnosno animacijom lokalnih razvojnih dionika**: LAG-ova sposobnost animacije (tj. aktivnosti koje nisu izravno povezane s pojedinačnim projektima provedbe lokalne razvojne strategije, a čiji je cilj podizanje svijesti, povećanje spremnosti, suradnje i sposobnosti umrežavanja lokalnog stanovništva radi stvaranja doprinosa razvoju njihova područja).

Sve tri sastavnice, odnosno provedba lokalne razvojne strategije, pružena potpora izgradnji kapaciteta/animacija i mehanizam provedbe na obje razine, usko su povezane. Ta tri elementa čine neodvojivu cjelinu. Razlikovanjem tih elemenata dobit ćemo tri različite perspektive, tri različita pogleda na stvarnost. Dok se mehanizam provedbe odnosi na pravila, postupke i kontrole, animacija se odnosi na razvoj kapaciteta na pojedinačnoj, organizacijskoj i društvenoj razini te „posredne“ oblike potpore. Aktivnosti potpore mogu biti izravno povezane s projektom ili pak povezane sa sustavom. Ta razlikovanja pružila su, prilikom vrednovanja, sveobuhvatniju sliku o tome što se događa u praksi te bogatiji konceptualni okvir za određivanje čimbenika koji u konačnici jesu ili nisu doveli do stvaranja dodane vrijednosti LEADER-a. Konačno, sedam načela primjene LEADER metode, odnosno operativna načela, međusobno se isprepliću. Nije moguće samo jednim načelom (npr. višešektorski pristup) ostvarti potencijal da se druga načela zanemare. Razradom primjene metode LEADER iz perspektive svih sedam načela pruža će se cjelovita slika o dosljednoj primjeni tog pristupa.

---

²⁶ Ref. 25

²⁷ Ref. 20

5. METODOLOGIJA VREDNOVANJA

Metodologija provedbe vrednovanja predstavlja **odabran način prikupljanja i obrade podataka te njihove analize u svrhu vrednovanja** ukupne lokalne razvojne strategije LAG-a i njezina učinka. Temelj za odabir odgovarajuće metodologije bio je plan vrednovanja samog LAG-a. Osnovni izvori podataka o provedbi lokalne razvojne strategije bili su kvantitativnog i kvalitativnog karaktera i to:

za metodogiju analize monitoringa i finansijskih podataka:

- sam dokument sa njegovim izmjenama,
- godišnja izvješća LAG-a dostavljana nadležnom Upravljačkom tijelu vezana uz provedbu lokalne razvojne strategije,
- registar članstva partnerstva i praćenje rada tijela LAG-a,
- mrežna stranica LAG-a i medijski napisi te

za metodologiju istraživanja u lokalnoj zajednici:

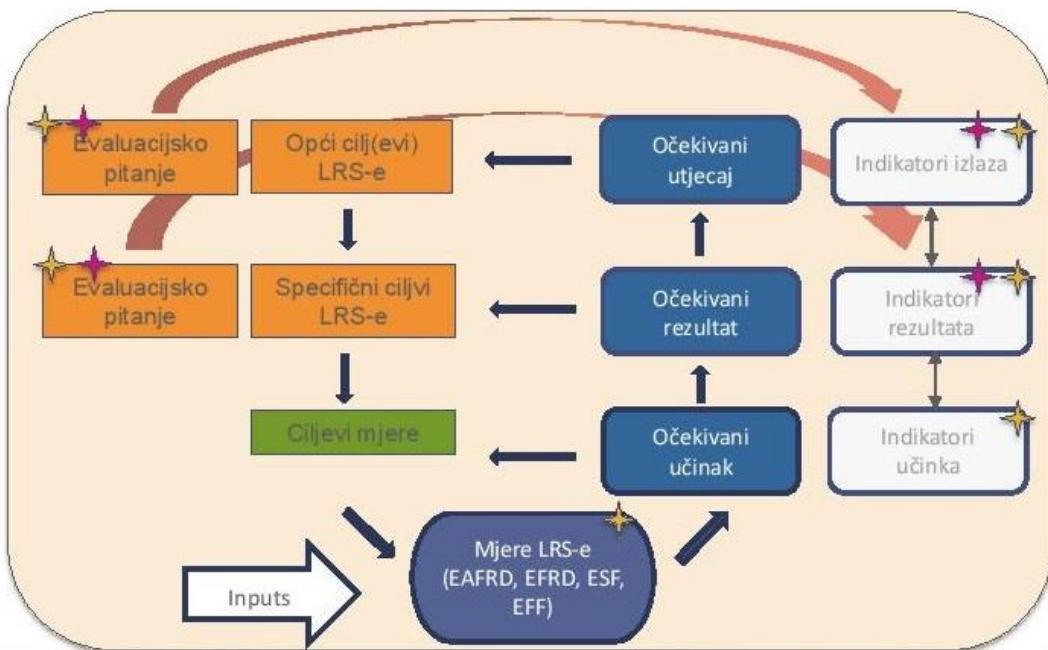
- rezultati istraživanja provedenih od strane vanjskog vrednovatelja pri čemu je korištena metoda mrežne (on-line) ankete (upitnika) zatvorenog i otvorenog upitnika dostavljenih relevantnim razvojnim dionicima (ured odnosno stručna služba LAG-a i članovi partnerstva – Skupština LAG-a, te opća javnost koja je uključivala i krajnje korisnike potpora LAG-a). Upitnici u uključivali kvantitativne i kvalitativne elemente strukturiranih pitanja usmjerenih na prošlo razdoblje provedbe lokalne razvojne strategije i rada LAG-a te mišljenja vezana za budući rad LAG-a u narednom i novom programskom razdoblju. Metodom upitnika dopunjeni su kvantitativni podaci prikupljeni od stručne službe LAG-a.

Kvantitativna analiza temeljila se na brojčanim pokazateljima dobivenih iz godišnjih izvješća i službenih dokumenata LAG-a dok se kvalitativna analiza temeljila na procjenama i očitovanjima dionika provedbe LRS i opće javnosti. Rezultati analiza su prikazani prema predmetu vrednovanja i uobličeni su u zaključke i preporuke za svaki predmet vrednovanja zasebno radi jednostavnijeg i jasnijeg prikaza interne logike intervencije LEADER a umjereni formiranju na dokazima utemeljenih zaključaka i preporuka.

Završno, zaključci i preporuke prikazani su objedinjeno kao opći zaključci vrednovanja te smjernice za daljnji rad LAG-a Zagora i pripremu nove lokalne razvojne strategije za programsко razdoblje 2023.-2027.

6. VREDNOVANJE CILJEVA, REZULTATA I ISPORUKA LOKALNE RAZVOJNE STRATEGIJE U SVRHU OCJENE DODANE VRIJEDNOSTI

Relevantnost lokalne razvojne strategije odnosi se usklađenost Strategije ostvarenju strateških ciljeva i ostvarenju ciljeva Programa ruralnog razvoja (PRR) i ciljeva Zajedničke poljoprivredne politike, odnosno označava odgovara li LRS na probleme i potrebe LAG područja. Relevantnost LRS mjerimo na temelju usklađenosti i međuzavisnosti između potreba, ciljeva, aktivnosti i rezultata, kako je navedeno na u okviru grafičkog prikaza Logike intervencije:

Slika 5. Logika intervencije lokalne razvojne strategije i rada LAG-a. (Izvor: LEADER mreža Hrvatske i European Evaluation Helpdesk)

Logika intervencije definirana je prilikom izrade lokalne razvojne strategije i predstavlja okosnicu njezine provedbe putem projekata odabranih za financiranje unutar pojedinih mjera s pripadajućim tipovima operacija, a svaka mjera pridonosi ostvarenju određenog cilja, kako strateških ciljeva LRS, tako i ciljeva PRR odnosno ZPP-a. Uz pretpostavku da su realno definirani problemi i potrebe prilikom izrade LRS (np. nije ih moguće retroaktivno preispitivati), možemo utvrditi da je logika interevencije važeća te da su strateški ciljevi ostvareni putem provedbe projekata kojima je dodijeljena potpora u okviru provedbe lokalne razvojne strategije. Time je evidentan i doprinos provedbe lokalne razvojne straegije ciljevima PRR odnosno ZPP-a. Pri čemu se uvijek polazi od premise da je tijelo LAG-a nadležno da odabir projekata u okviru provedbe lokalne razvojne strategije (np. Upravni odbor LAG-a sukladno Statutu organizacije) odabrao najrelevantnije projekte, budući je to bilo i glavni kriterij odabira istih, a sukladno kriterijima odabira za svaki od javnih poziva odnosno LAG natječaja. Očekivan doprinos lokalne razvojne strategije strateškim ciljevima i ciljevima PRR/ZPP promatrao se kroz cijelo razdoblje njezina tranja od izrade do kraja 2021. godine (razdoblje međuvrednovanja).

6.1 ANALIZA DINAMIKE IZRADA I IZMJENE LOKALNE RAZVOJNE STRATEGIJE LAG-A SA PRIPADAJUĆOM LOGIKOM INTERVENCIJE

Izrada lokalne razvojne strategije 2015.-2016. godine

Uspješnom prijavom LAG-a Zagora na najtečaj Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (Provedbeno tijelo) za provedbu podmjere 19.1 „Priprema potpora“ provedeni su prvi konzultacijski procesi partnerstva te izrađena Lokalna razvojna strategija (LRS) LAG-a za programsko razdoblje 2014.-2020. Sam proces izrade LRS LAG-a započeo je u listopadu 2015. godine i trajao sve do ožujka 2016. godine, a temeljen je na osnovnim načelima CLLD pristupa koji je korišten u izradi: razvoj utemeljen na značajkama lokalnog područja; primjena pristupa „odozdo prema gore“; uspostava i funkcioniranje lokalnog partnerstva (LAG); poticanje primjene inovacija u pristupu lokalnom razvoju; poticanje integriranog i multisektorskog pristupa u izradi LRS i odlučivanju; umrežavanje i

suradnja; programiranje decentralizirane administracije – isporuke projekata putem LAG-a. Strategija je bila rađena putem konzultacijskih procesa vanjskog stručnjaka i članova Upravnog odbora, dok se u međuvremenu, između sastanaka UO, provodio dodatni konzultacijski proces sa širom javnosti. U proces izrade Strategije aktivno su bili uključeni i svi članovi Skupštine kojima je prezentiran proces izrade Strategije, raspravljaljalo se o ključnim pitanjima oko definiranja ciljeva razvoja, finansijske alokacije, mehanizmima provedbe i administracije LRS. Upravni odbor potvrđivao je izrađene nacrte pojedinih poglavlja te konačni nacrt LRS. Članovi stručne službe LAG-a sudjelovali su u izradi LRS kroz održavanje i internih konzultacijskih sastanaka sa vanjskim stručnjakom, kao i putem elektroničke i usmene komunikacije te video-konferencijama. Lokalni dionici, stanovnici LAG-a, predstavnici javne i privatne (gospodarske i civilne) interesne skupine uključeni su u pripremu LRS kroz sudjelovanje na informacijskim sastancima ali i putem web stranice LAG-a te stalnim usmenim konzultacijama od strane izrađivača i stručne službe (ureda) LAG-a, putem provedenih individualnih konzultacija i intervjua kroz postupak prikupljanja projektnih ideja za formiranje Baze projektnih ideja. U procesu izrade sudjelovalo je 67 relevantnih lokalnih razvojnih dionika iz javne i privatne (civilne i gospodarske) interesne skupine. Proces izrade LRS završio je njezinim usvajanjem od strane lokalnog razvojnog partnerstva – skupštine LAG-a, na sjednici održanoj 04. travnja 2016. godine. Važno je napomenuti kako je tzv. „nulta“ (V0) strategija izrađena u vrijeme kada još nije bio na snazi potpun implementacijski regulatorni okvir za provedbu Mjere 19 u okviru PRR te se već anticipirala njezina promjena. Strategijom iz 2016-te godine, sukladno potrebama LAG-a kao i postojećem okviru za provedbu LEADER/CLLD-a bila su definirana 3 strateška cilja LRS 5 mjera te 10 tipova operacija za provedbu LRS. Planirana sredstva potpore iz Mjere 19 PRR, u okviru ove strategije, prema **simulaciji Upravljačkog tijela**, iznosila su **1.048.687,50 EUR**. Nakon donošenja regulatornog okvira za provedbu podmjera 19.2, 19.3 i 19.4 PRR, strategija je bila dodatno unaprijedjena u konzultacijama s lokalnim razvojnim dionicima, usvojena od strane Skupštine LAG-a na sjednici održanoj 23. lipnja 2016. te dostavljena Provedbenom tijelu (APPRRR) na ocjenu kvalitete te odobrenje.

Odlukom Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ruralnom razvoju i ribarstvu (KLASA: 440-12/16-19-02-01/0038, URBROJ: 343-1400/01-17-006, Reg. Broj. 5758) 09. siječnja 2017. godine LAG-u Zagora odobrena je lokalna razvojna strategija te je isti postao i odobren LAG. Ovom odlukom LAG-u Zagora dodijeljena je i alokacija za provedbu strategije u iznosu od **1.101.121,88 EUR** što je verificirano Ugovorom LAG-a i Agencije br. 5758. Važno je istaknuti kako je **LAG Zagora bi jedan od rijetkih LAG-ova u RH kojem su, nakon ocjene kvalitete LRS uvećana sredstva za provedbu LRS** u odnosu na ona definirana preliminarnom simulacijom Upravljačkog tijela.

Usklađenje lokalne razvojne strategije 2017. godine

Temeljem dodijeljene alokacije, ova lokalna razvojna strategija doživjela je svoje regulatorno i finansijsko usklađenje koje se zasnivalo na raspodijeli novih finansijskih sredstava. Usklađenje strategije bilo je usvojeno od strane Skupštine LAG-a **19. prosinca 2017.** LAG je, u ovim procesima, zadržao planirani okvir logike intervencije sa 3 strateška cilja LRS 5 mjera te 10 tipova operacija za provedbu LRS. Usklađena strategija LAG-a predstavljala je ujedno i **„matičnu“ ili ishodišnu strategiju označku V1** za provedbu LEDAER/CLLD-a u okviru M19 PRR za programsko razdoblje 2014.-2020. Promjena je utjecala na dinamičko-finansijski plan provedbe s pripadajućim pokazateljima.

Izmjene lokalne razvojne strategije 2018. – 2022. godine

Važno je istaknuti kako, od odobrenja strategije koja je kreirana pravim postupkom „odozdo prema gore“ (jednim od ključnih načela LEADER-a), LAG u daljem radu nije imao mogućnosti samostalno provoditi njezinu implementaciju sukladno definiranom akcijskom i finansijskom planu već je dinamiku određivao APPRRR svojim aktivacijama²⁸. Naime, provedba LRS odnosno priprema i otvaranje LAG natječaja, temeljem regulatornog okvira za provedbu Mjere 19 koji je definirao da se isti mogu početi provoditi tek temeljem aktivacije APPRRR-a za tipove operacija koje je definirao LAG u svojoj LRS a sukladne nacionalnim tipovima operacija definiranim u okviru PRR, započela je u ožujku 2018. godine.

Kako bi se omogućilo otvaranje prvog LAG natječaja, LAG je proveo konzultacijske postupke s lokalnim razvojnim dionicima te je Skupština **19. prosinca 2018. godine donijela prvu izmjenu LRS** označe **V2**. Obzirom na činjenicu kako je Upravljačko tijelo definiralo manji broj operacija koje će LAG-ovi moći provoditi u odnosu na raspon operacija koje su imali na raspolaganju tijekom kreiranja LRS u okviru pripremne potpore LAG je morao promijeniti logiku intervencije, pri čemu je zadržao 3 strateška cilja i 5 mjera no smanjio je broj tipova operacija sa 10 na 8. Prva izmjena, kao i sve slijedne, dostavljena je nadležnom Provedbenom tijelu koji je iste i odobrio. Promjene su utjecale i na dinamičko-finansijski plan provedbe s pripadajućim pokazateljima.

Drugu izmjenu lokalne razvojne strategije (**V3**) donijela je Skupština LAG-a na sjednici održanoj **17. prosinca 2019. godine**, temeljem detaljnih konzultacija sa lokalnim razvojnim dionicima o iskazu interesa za intervencije i operacije LAG-a kojima bi se pružila daljnja kvalitetna potpora razvoju područja. Logika intervencije je promijenjena, pri čemu je LAG zadržao doprinos ostvarenju 3 strateška cilja, no broj mjera je smanjen sa 5 na 4 dok se broj operacija smanjio također sa 8 na 6. Promjene su utjecale i na dinamičko-finansijski plan provedbe s pripadajućim pokazateljima.

Treća izmjena lokalne razvojne strategije (**V4**) donijela je Skupština LAG-a na sjednici održanoj **06. lipnja 2020. godine**, temeljem detaljnih konzultacija sa lokalnim razvojnim dionicima o iskazu interesa za intervencije i operacije LAG-a kojima bi se pružila daljnja kvalitetna potpora razvoju područja. Logika intervencije je promijenjena, pri čemu je LAG ukinuo ostvarenje strateškog cilja 2 koji je sadržavao tip operacije čija provedba nije omogućena nacionalnim regulatornim okvirom, odnosno, izostala je aktivacija iste s razine Provedbenog tijela. Time se broj mjera smanjio sa 4 na 3 a tip operacija sa 6 na 5. Promjene su utjecale i na dinamičko-finansijski plan provedbe s pripadajućim pokazateljima.

Četvrta izmjena lokalne razvojne strategije (**V5**) provedena je radi značajnog uvećanja raspoloživih sredstava za njezinu provedbu za prijelazno razdoblje 2021.-2022.²⁹ APPRR je Odlukom o izmjeni Odлуке o odabiru LAG-a (KLASA: 440-12/16-19-02-01/0038, URBROJ: 343-1603/01-21-087) 07. lipnja 2021. godine LAG-u Zagora dodijelio dodatnih 583.971,75 EUR, stoga je ukupna alokacija dodijeljena LAG-u tada bila **1.685.093,63 EUR**. Nakon provedbe konzultacija sa lokalnim razvojnim dionicima o raspodijeli preostali i novih

²⁸ Pojam „aktivacija“ predstavlja objedinjen izraz za dostavu potpune dokumentacije (paket) za provedbu LAG natječaja od strane Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju.

²⁹ Producenje trajanja Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za prijelazno razdoblje 2021.-2022., s realizacijom do 2025., definirano je za sve zemlje članice EU temeljem Uredbe (EU) 2020/2220.

sredstava, Skupština LAG-a na sjednici održanoj 28. veljače 2022. godine donijela je izmjenjenu LRS. Promjene su utjecale i na dinamičko-financijski plan provedbe s pripadajućim pokazateljima, no logika intervencije doprinosa strateškim ciljevima LRS zadržana je jednako kao u drugoj izmjeni. Četvrta izmjena (V5) nije predmetom vrednovanja budući se isto provodi za razdoblje 2017.-2021. za koje je relevantna V4. no uvedena je u popis izmjena, na informativnoj razini.

Tablica 2. Usporedba logike intervencije pri donošenju lokalne razvojne strategije (2016. godine) u odnosu na važeću na kraju 2021. godine.

Strateški ciljevi (SC) LAG-a	Prioritetne Mjere (M) za ostvarenje strateških ciljeva	Prioritetni tipovi operacija (TO) 2016. godine (0 LRS)	Prioritetni tipovi operacija (TO) 2021. godine (V4 LRS)	Sukladnost sa TO PRR (nacionalna razina)
SC1 Povećanje konkurentnosti poljoprivrede poticanjem uvođenja novih tehnologija i stvaranja proizvoda s dodanom vrijednosti temeljenih na načelima održivog razvoja	M1.1 Potpora razvoju održive poljoprivrede na području LAG-a	TO1.1.1 Restruktuiranje, modernizacija i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava		4.1.1
		TO1.1.2 Povećanje dodane vrijednosti poljoprivrednim proizvodima	TO1.1.2 Povećanje dodane vrijednosti poljoprivrednim proizvodima	4.2.1
		TO1.1.3 Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava	TO1.1.3 Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava	6.3.1
SC2 Jačanje prepoznatljivosti područja razvojem nepoljoprivrednih djelatnosti i održivim korištenjem prostorne razvojne resursne osnove (prirodne, kulturno-povijesne i tradicijske baštine)	M2.1 Potpora razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima	TO2.1.1 Ulaganja u razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima		6.4.1
	M2.2 Potpora povećanju prepoznatljivosti područja održivim korištenjem prirodne prostorne resursne osnove	TO2.2.1 Uspostava i uređenje poučnih staza, vidikovaca i ostale manje infrastrukture TO2.2.2 Neproizvodna ulaganja vezana uz očuvanje okoliša		8.5.2 4.4.1
SC3 Razvoj i jačanje	M3.1 Potpora razvoju društvene	TO3.1.1 Ulaganje u	TO3.1.1 Ulaganje u pokretanje,	7.4.1

umrežavanja, partnerstva i suradnje, povećanja socijalne uključivosti i stvaranja uvjeta jednakih mogućnosti te razvoj potporne infrastrukture u cilju povećanja kvalitete života na području LAG-a Zagora	infrastrukture za povećanje kvalitete života na području LAG-a	pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo	poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo	
	M3.2 Potpora jačanju umrežavanja, partnerstva i suradnje i stvaranje uvjeta za razvoj kratkih lanaca opskrbe i održivih lokalnih tržišta	TO3.2.1 Kratki lanci opskrbe i lokalna tržišta		16.4.1
		TO 3.2.2 Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a	TO 3.2.2 Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a	19.3.1/ 19.3.2
		TO 3.2.3 Jačanje kapaciteta LAG-a i lokalnih dionika za provedbu LRS s provedbom operacija unutar CLLD strategije	TO 3.2.3 Jačanje kapaciteta LAG-a i lokalnih dionika za provedbu LRS s provedbom operacija unutar CLLD strategije	19.4.1

Razlozi ovako značajne logike intervencije leže u samoj strukturi provedbe strategije i isporuka LAG-a koja se zasniva na nacionalnom regulatornom okviru³⁰ za provedbu LEADER/CLLD-a u okviru Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. (s produžetkom trajanja do 2022.) a koja nije omogućila LAG-u Zagora, jednako kao niti drugim LAG-ovima Republike Hrvatske, najkvalitetniji i planiran odgovor na definirane razvojne potrebe uz korištenje jasnog razvojnog potencijala.

Tablica 3. Usporedba mogućnosti logike intervencije odnosno provedbe tipova operacija prilikom izrade LRS te stvarno omogućene provedbe Terminska provedba aktivacije LAG natječaja od strane APPRRR-a.

Planirani TO prilikom izrade LRS (2016. V0)		Mogućnosti provedbe podmjere 19.2 putem LRS (LAG natječaji) temeljem regulatornog okvira (2017.-2021.; V1-V4)	
TO LRS LAG-a ³¹	Sukladnost sa TO PRR	Vrsta Tipova operacija (TO) sukladnih nacionalnoj razini i redni broj dostave aktivacije (paketa) LAG-u	Datum dostave paketa aktivacije LAG-u (od kada je LAG mogao raspisati natječaj)
1.1.1	4.1.1	4.1.1 (4. aktivacija)	01. veljače 2019.
1.1.2	4.2.1	4.2.1 (3. aktivacija)	05. prosinca 2018.
1.1.3	6.3.1	6.3.1 (1. aktivacija)	09. veljače 2018.
2.1.1	6.4.1	6.4.1 (6. aktivacija)	04. studeni 2020.

³⁰ Regulatorni okvir za provedbu LEADER/CLLD-a u razdoblju međuvrednovanja (2017.-2021.) u okviru Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. odn. Pravilnici (NN 96/17, 53/18, 91/19, 37/20, 31/21, 134/21)

³¹ Planirano temeljem regulatornog okvira i „Vodiča za pripremu, praćenje i evaluaciju strategija lokalnog razvoja za programsko razdoblje 2014.-2020.“ Ministarstva poljoprivrede

2.2.1	8.5.2	<i>Nema aktivacije</i>	/
2.2.2	4.4.1	<i>Nema aktivacije</i>	/
3.1.1	7.4.1	7.4.1 (2. aktivacija)	29. lipnja 2018.
3.2.1	16.4.1	<i>Nema aktivacije</i>	/

Napomena: Bojom su označene one aktivacije tipova operacija sa nacionalne razine koje su odabrane od strane LAG-a za provedbu lokalne razvojne strategije, radi razvidnosti izravnog utjecaja na dinamiku provedbe iste.

Prilikom izrade LRS LAG, a temeljem tada (2016.-2017. godine) važećeg regulatornog okvira te „Vodiča za pripremu, praćenje i evaluaciju strategija lokalnog razvoja za programsko razdoblje 2014.-2020.“ koji je objavilo Ministarstvo poljoprivrede, LAG Zagora mogao je planirati odabir provedbe strategije putem čak 24 tipa operacija iz Programa ruralnog razvoja ne uključujući tipove operacija za provedbu projekata suradnje (podmjera 19.3 sa TO 19.3.1/19.3.2) te upravljanjem provedbom LRS putem rada stručne službe LAG-a (podmjera 19.4 sa TO 19.4.1/19.4.2). No, izmjene regulatornog okvira koji je nametnuo isključivu provedbu LRS putem podmjere 19.2 temeljem tipova operacija i dinamici aktivacije dostavljene od strane Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju LAG je, za postizanje relevantnosti i učinkovitosti svoje LRS, morao prilagoditi te reducirati svoj sustav intervencija. Za tipove operacija LRS u okviru provedbe projekata suradnje (3.2.2) te upravljanja LAG-om i LRS (3.2.3) ne raspisuju se LAG natječaji za krajnje korisnike odnosno nositelje projekata putem kojih se provodi LRS, korisnik navedenih TO je isključivo LAG.

Tablica 4. Prikaz promjene logike intervencije u okviru dinamike izrade i izmjena lokalne razvojne strategije (bojom označena polja prikazuju promjenu u okviru provedbe LRS)

Strateški cilj LRS (SC)	Mjera (M) LRS	TO LRS	TO PRR	2016. (V0)	2017. (V1)	2018. (V2)	2019. (V3)	2020. (V4)
SC1	M1.1	1.1.1	4.1.1					
		1.1.2	4.2.1					
		1.1.3	6.3.1					
SC2	M2.1	2.1.1	6.4.1					
	M2.2	2.2.1	8.5.2				■	
		2.2.2	4.4.1					
SC3	M3.1	3.1.1	7.4.1					
	M3.2	3.2.1	16.4.1					
		3.2.2	19.3.1/19.3.2					
		3.2.3	19.4.1					
Ukupno planiranih TO za provedbu LRS:				10	10	8	6	5

Tablica 5. Prikaz logike intervencije putem planiranog broja podržanih/odobrenih projekata projekata po tipovima operacija u okviru dinamike izrade i izmjena lokalne razvojne strategije (bojom označena polja prikazuju promjenu u okviru provedbe LRS).

Strateški cilj LRS (SC)	Mjera (M) LRS	TO LRS	TO PRR	2016. (V0)	2017. (V1)	2018. (V2)	2019. (V3)	2020. (V4)
SC1	M1.1	1.1.1	4.1.1	8	8			
		1.1.2	4.2.1	4	4	3	2	2
		1.1.3	6.3.1	11	11	20	20	20
SC2	M2.1	2.1.1	6.4.1	30	30	10		
	M2.2	2.2.1	8.5.2	10	10	10	8	
		2.2.2	4.4.1	34	34	34		
SC3	M3.1	3.1.1	7.4.1	23	23	24	7	8
	M3.2	3.2.1	16.4.1	2	2			
		3.2.2	19.3.1/19.3.2	2	2	2	2	2
		3.2.3	19.4.1	N/P	N/P	N/P	N/P	N/P
Ukupno planiranih projekata za provedbu LRS:				124	124	103	39	32

Tablica 6. Prikaz logike intervencije putem % udjela i iznosima u ukupnim planiranim alokacijama odnosno financijskim pokazateljima po tipovima operacija u okviru dinamike izrade i izmjena lokalne razvojne strategije (bojom označena polja prikazuju promjenu u okviru provedbe LRS). Alokacije za TO 3.2.2 (5% udjela) i 3.2.3 (25% udjela) LRS generirane su u postotnim udjelima u odnosu na TO za provedbu LRS u okviru 19.2 i dodijeljene odlukama provedbenog tijela, temeljem regulatornog okvira za M19 do 2022. godine.

SC LRS	M LRS	TO LRS (%/EUR)	2016. (V0)	2017. (V1)	2018. (V2)	2019. (V3)	2020. (V4)
SC1	1.1	1.1.1 %	5,01	5,01			
		1.1.1 EUR	40.000,00	42.000,00			
		1.1.2%	5,01	5,01	3,58	3,58	5,41
		1.1.2 EUR	40.000,00	42.000,00	30.000,00	30.000,00	45.400,00
		1.1.3 %	20,65	19,67	35,76	35,76	35,76
		1.1.3 EUR	165.000,00	165.000,00	300.000,00	300.000,00	300.000,00
SC2	2.1	2.1.1 %	13,15	13,14	4,17		
		2.1.1 EUR	105.000,00	110.250,00	35.000,00		
	2.2	2.2.1 %	6,26	6,26	5,96	5,07	
		2.2.1 EUR	50.000,00	52.500,00	50.000,00	42.550,00	

		2.2.2 %	4,26	4,26	4,17		
		2.2.2 EUR	34.000,00	35.700,00	35.000,00		
SC3	3.1	3.1.1 %	43,18	44,16	46,36	55,59	58,83
		3.1.1 EUR	345.000,00	370.500,00	388.950,00	466.400,00	493.550,00
	3.2	3.2.1 %	2,50	2,50			
		3.2.1 EUR	20.000,00	21.000,00			
		3.2.2 EUR	39.950,00	41.947,50	41.947,50	41.947,50	41.947,50
Ukupno LRS (EUR):		1.048.687,50	1.101.121,88	1.101.121,88	1.101.121,88	1.101.121,88	1.101.121,88

6.2 OCJENA DOPRINOSA CILJEVIMA PROGRAMA RURALNOG RAZVOJA TE ZAJEDNIČKE POLJOPRIVREDNE POLITIKE

Ciljevi ruralnog razvoja koji doprinose strategiji Europa 2020 za pametan, održiv i uključiv razvoj postižu se kroz šest prioriteta Europske unije za ruralni razvoj. U skladu s Programom ruranog razvoja RH 2014.-2020. (2022.), lokalna razvojna strategija LAG-a Zagora treba doprinijeti jednom ili više fokus područja iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. Ta su fokus područja prethodno definirana u Uredbi (EU) br. 1305/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. prosinca 2013. o potpori ruralnom razvoju iz Europskoga poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR) i stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 1698/20053. Prema Programu za razdoblje 2014. - 2020., provedba CLLD/LEADER-a, na nacionalnoj razini, doprinijeti će postizanju svih šest prioriteta Europske unije za razdoblje 2014. - 2020. Pristup CLLD/LEADER najizravnije doprinosi fokus području 6B - lokalni razvoj u ruralnim područjima.³²

Već prilikom pripreme lokalne razvojne strategije, a sukladno definiranim razvojnim potrebama i potencijalima područja LAG-a, a uzimajući u obzir kao je na nacionalnoj razini bilo odlučeno da provedba LRS treba biti u skladu sa fokus područjima fokus područjima 2A, 2B, 2C+, 3A, 4A, 4B, 4C, 5C, 5D, 6A i 6B (fokus područje 1 „poticanje prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima“ je također trebalo uzeti u obzir kao horizontalno pitanje)³³, lokalni razvojni dionici, odnosno partnerstvo – LAG, koji su bili uključeni u njezinu pripremu u radoblu 2015.-2016. godine planirali su snažan doprinos što većem rasponu fokus područja odnosno prioriteta ruralnog razvoja. Tako je početna lokalna razvojna strategija planirala doprinos 8 fokus područja, pri čemu se putem provedbe natječaja LAG-a trebalo doprinijeti čak 5 fokus područja dok se doprinos ostala 4 trebao mjeriti putem rada LAG-a u okviru TO 3.2.2 i 3.2.3 LRS.

Važno je istaknuti kako se LEADER/CLLD na lokalnoj razini provodio svim aktivnostima LAG-a, upravljanjem LAG-om te animacijom i izgradnjom kapaciteta³⁴ LAG-a (putem TO 3.2.3 LRS) dok je upravo najvažnija aktivnost bila priprema i provedba strategije LAG-a, koja funkcioniра kao mali program na podregionalnoj razini. Strategija se vodi vlastitom logikom

³² „Vodič za pripremu, praćenje i evaluaciju strategija lokalnog razvoja za programsko razdoblje 2014.-2020.“ Ministarstva poljoprivrede

³³ Ref. 28

³⁴ Članak 35. stavak 1. Uredbe (EU) br. 1303/2013

intervencije koja se sastoji od lokalnih ciljeva i mjera/grupa operacija kojima se rješavaju lokalne potrebe teritorija LAG-a.³⁵

Utjecajem odluka i izmjena regulatornog okvira u razdoblju od planiranja pa tijekom provedbe do 2021. godine, uvelike se promijenio te suzio širinu utjecaja rada LAG-a provedbom LRS na 6 fokus područja od kojih samo 2 provedbom podmjere 19.2 odnosno putem LAG natječaja dok je doprinos drugima pod isključivim utjecajem rada LAG-a u okviru TO 3.2.2 i 3.2.3 , što je razvidno iz slijednog prikaza planiranih/realiziranih doprinosa.

Ocjena doprinosa LEADER-a/CLLD-a ciljevima fokus područja PRR-a obuhvaća analizu doprinosa operacija provedenih u okviru strategije LAG-a, među ostalim projekata suradnje³⁶, te njihove djelotvornosti i učinkovitosti. **Djelotvornost** se odnosi na mjeru u kojoj je LEADER/CLLD doprinjeo ciljevima PRR-a dok se **učinkovitost** odnosi na troškove tih doprinosa. Djelotvornost i učinkovitost LEADER/CLLD-a radom LAG-a dokazuje se putem zajedničkih i dodatnih pokazatelja isporuka i rezultata odnosno pokazateljima isporuka i rezultata specifičnim za pojedine intervencije odnosno operacije koje su povezane s odgovarajućim fokus područjima.

Kvantifikacija i mjerjenje rezultata provedbe lokalne razvojne strategije te njezina sekundarnog doprinosa (np. sekundarni doprinos fokus područjima) nije obvezujuća ali je poželjna no ne i relevantno mjerljiva sve do kraja programskog razdoblja 2022. uključujući n+3 dakle do 2025. godine budući je sam početak provedbe LRS značajno kasnio u okviru ovog programskog razdoblja (početak tek 2018-te godine.).

Doprinos provedbe lokalne razvojne strategije LAG-a Zagora, kako u međurazdoblju (od 2017.-2021.), tako i do kraja njezine provedbe 2022. godine sa praćenjem do kraja 2025. i završnim vrednovanjem 2026. godine, predstavlja udio u općem doprinisu LEADER/CLLD-a u postizanju ciljeva PRR na nacionalnoj i Europskoj razini za programsко razdoblje 2014.-2020. (2022.).

Tablica 7. Prikaz planirane logike intervencije putem pokazatelja (indikatora) isporuke lokalne razvojne strategije putem provedbe podmjere 19.2 (LAG natječaja) u svrhu **ocjene djelotvornosti** u ostvarenju ciljeva Programa ruralnog razvoja i putem Zajedničke poljoprivredne politike

P ³⁷ PR R	FP ³⁸ PR R	Naziv pokazatelja iz PRR 2014.-2020. koji se odnose na provedbu podmjere 19.2 (projekti u svrhu provedbe LRS)	Ciljana vrijednost pokazatelj a definiranih u LRS (V1), 2017.	Ciljana vrijednost pokazatelja definiranih u LRS (V4), 2020. godine	Ostvarenje putem TO LRS	Sukladno TO PRR

³⁵ EUROPSKA KOMISIJA – Glavna uprava za poljoprivredu i ruralni razvoj – Odjel C.4 (2017.): Smjernice. Evaluacija LEADER-a/CLLD-a. Bruxelles.

³⁶ Kada predmetni PRR sadržava mnoštvo transnacionalnih/transregionalnih (za regionalne programe) projekata suradnje u okviru LEADER-a/CLLD-a, preporučuje se planiranje i provedba evaluacije suradnje za LEADER/CLLD na programskoj razini.

³⁷ P – oznaka prioriteta Programa ruranog razvoja 2014.-2020.

³⁸ FP – oznaka fokus (žarišnog) područja unutar prioriteta Programa ruralnog razvoja 2014.-2020.

			godine		2018.	2023.		
			2018.	2023.				
2	2A	Broj PG kojima je dodijeljena potpora u okviru PRR za ulaganja u restrukturiranje ili modernizaciju	0	8	0	0	1.1.1	4.1.1
2	2A	Broj PG-a koja su dobili potporu za razvoj malih PG	11	11	20	20	1.1.3	6.3.1
3	3A	Broj poljoprivrednih gospodarstava koja primaju potporu za sudjelovanje u programima kvalitete, lokalnim tržištima i kratkim lancima opskrbe te proizvođačkim skupinama/organizacijama	0	4	0	2	1.1.2	4.2.1
			0	10	0	2	3.2.1	16.4.1
4	4A	Površina (u ha) šuma / drugih šumskih područja za koje su sklopljeni ugovori o upravljanju kojima se podupire bioraznolikost	0	10	0	0	2.2.1	8.5.2
4	4A	Površina poljoprivrednog zemljišta (u ha) za koje su sklopljeni ugovori o upravljanju kojima se podupira bioraznolikost i/ili krajobrazi	0	20	0	0	2.2.2	4.4.1
6	6A	Broj radnih mesta stvorenih u projektima za koje je dodijeljena potpora	0	4	0	0	2.1.1	6.4.1
6	6B	Postotak ruralnog stanovništva koje ima koristi od poboljšanih usluga/infrastrukturna	50%	50%	0%	50%	3.1.1	7.4.1

Tablica 8. Prikaz ostvarene logike intervencije odnosno pokazatelja (indikatora) isporuka i očekivanih rezultata putem LAG natječaja u razdoblju 2018.-2021. **u svrhu ocjene djelotvornosti** u ostvarenju ciljeva Programa ruralnog razvoja i Zajedničke poljoprivredne politike.

Redni broj LAG Natječaja	1.	3.	2.	4.
Datum objave LAG natječaja	11.06.2018.	02.12.2019.	07.06.2019.	25.01.2021.
Datum Odluke o odabiru projekata na LAG razini	29.12.2018.	10.07.2020.	02.06.2020.	27.05.2021.

TO u okviru LRS	1.1.3	1.1.2	3.1.1	3.1.1
Sukladnost sa TO PRR	6.3.1	4.2.1	7.4.1	7.4.1
Fokus područje (FP) PRR	2A	3A	6B	
Pokazatelj definiran u okviru SC1 i SC3/FP LRS (V1), 2017. (realizacija do 2023.) <i>CMES/CMEF</i>	PR1: Planiran broj odabranih/financiranih projekata na LAG razini – 23		PR5: Planiran broj odabranih/financiranih projekata na LAG razini putem 19.2 – 25	
	PR2: Planiran broj PG-a koji su dobili potporu za razvoj malih PG-a u okviru SC1 - 11		PR6: Planiran % ruralnog stanovništva koje ima koristi od poboljšanih usluga/infrastrukture - 50%	
	PR3: Broj PG-a koja primaju potporu za sudjelovanje u programima kvalitete, lokalnim tržištima i kratkim lancima opskrbe te proizvođačkim skupinama/organizacijama u okviru SC1 - 4			
	PR4: Planiran broj kreiranih radnih mesta putem sufinanciranih projekata iz podmjere 19.2 PRR 2014-2020 u okviru SC1– 2			
Pokazatelj definiran u okviru SC1 i SC3/FP LRS (V4), 2020. (realizacija do 2023.) <i>CMES/CMEF</i>	PR1: Planiran broj odabranih/financiranih projekata na LAG razini za SC1 putem 19.2 – 22		PR5: Planiran broj odabranih/financiranih projekata na LAG razini za SC3 putem 19.2 – 8	
	PR2: Planiran broj PG-a koji su dobili potporu za razvoj malih PG-a u okviru SC1 - 20		PR6: Planiran % ruralnog stanovništva koje ima koristi od poboljšanih usluga/infrastrukture - 50%	
	PR3: Broj PG-a koja primaju potporu za sudjelovanje u programima kvalitete, lokalnim tržištima i kratkim lancima opskrbe te proizvođačkim skupinama/organizacijama u okviru SC1 - 2			
	PR4: Planiran broj kreiranih radnih mesta putem sufinanciranih projekata iz podmjere 19.2 PRR 2014-2020 u okviru SC1– 2			

Ocjena djelotovornosti putem doprinosa ostvarenja pokazatelja očekivanog rezultata SC LRS planiranih do 2023.

SC1 - PR1: Do kraja 2021. godine, broj projekata sufinanciranih iz ESI fondova (EPFRR) bio je 20; dok je na razini cilja, bio planiran porast od 23 projekta, što je 87% od planiranog odnosno za -13% u odnosu na planiran broj sufinanciranih projekata u 2017. godini, u

matičnoj LRS (V1) odnosno 91% od planiranog tj. -9% u odnosu na planiran broj sufinanciranih projekata u 2020. godini u LRS (V4). Razlika planiranog i ostvarenog pojavljuje se radi izostanka provedbe planiranih tipova operacija zbog nacionalnog regulatornog okvira provedbe ali i odustajanja prijavitelja projekata odabranih na LAG razini tijekom provedbe istih. Potrebno je istaknuti kako je do kraja 2021. godine završeno i isplaćeno od strane Provedbenog tijela čak 17 projekata. Obzirom na dinamiku provedbe i iskazane potrebe dionika očekivano je potpuno postizanje ovog pokazatelja od 20 sufinanciranih projekata do 2023 godine.

SC1 - PR2: 19 PG-a dobilo je potporu za razvoj malih PG-a što je 73% više u odnosu na pokazatelj planiran u 2017. godini i 95% ostvarenja planiranog u 2020. godini. Tijekom provedbe, jedan od prijavitelja je odustao od provedbe projekta. Do kraja 2021. godine 17 projekata je završeno i isplaćeno od strane Provedbenog tijela. Obzirom na daljnju dinamiku provedbe LRS, realno je očekivano ne samo postizanje već i premašivanje planiranog pokazatelja do 2023. godine.

SC1 – PR3: 2017. planiran broj od 4 PG-a koji su dobili potporu za sudjelovanje u programima kvalitete, lokalnim tržištima i kratkim lancima opskrbe te proizvođačkim skupinama/organizacijama odnosno njih 2 planiranih u 2020. godini, nije ostvaren. Broj odobrenih projekata PG-a bio je 2 odnosno 50% manje od matično planiranog. Razlog navedenom bilo je kašnjenje kao i okvir aktivacije s nacionalne razine za provedbu LAG natječaja. Isto tako, tijekom provedbe projekta 1 od odobrenih prijavitelja je odustao čime je ovaj pokazatelj do kraja 2021. ostvaren 25% u odnosu na matično planirano u 2017. odnosno 50% u odnosu na planirano u 2020. godini u okviru LRS (V4). Obzirom na dinamiku provebe intervencija LAG-a u okviru ovog cilja, ovaj pokazatelj neće imati značajnog utjecaja na krovne očekivane rezultate SC1.

SC1 – PR4: Planiran broj od 2 kreirana radna mjesta do 2023. godine još nije postignut i iznosi 0. Uzrok istom leži u činjenici kako je okvir i iznos za operacije, kao i realiziranu provedenu operaciju u okviru ovog cilja bio definiran s nacionalne razine te nije omogućavao aktivnosti i vrste ulaganja koje bi omogućile zapošljavanje do kraja 2023. godine. Obzirom na dinamiku provedbe i iskazane potrebe dionika moguće je očekivati, iako malo vjerojatno, postizanje ovog pokazatelja do 2023. godine, s praćenjem učinka sufinanciranja 5 godina od zadnje isplate (2028 godine).

SC3 – PR5: Broj projekata sufinanciranih iz 19.2 čija realizacija se provodi do 2023. u okviru matične LRS (V1) bio je 25, naveden planiran indikator u dalnjim izmjenama LRS bio je promijenjen te je u LRS (V4) planirano 8 sufinanciranih projekata. Naveden pokazatelj je ostvaren 100% odabirom projekata na LAG razini. Isti nisu bili završeni niti je provedena isplata Provedbenog tijela. Obzirom na dinamiku provedbe očekivana je potpuna realizacija ovog pokazatelja do kraja 2023. godine.

SC3 – PR6: Planiran % ruralnog stanovništva koje ima koristi od poboljšanih usluga/infrastrukture bio je 50% uvezvi u obzir odabirani broj projekata i nositelje istih sa realizacijom do 2023. godine; očekivan % ruralnog stanovništva koje ima koristi je 100% što je povećanje planiranog pokazatelja do 2023. godine od 100%. Obzirom na dinamiku provedbe i iskazane potrebe dionika razvidno je kako ukupno stanovništvo područja LAG-a ima koristi od poboljšanih usluga/infrastrukture.

Prilikom ocjene djelotvornosti doprinosa postizanjem ciljeva LAG-a u okviru provedbe lokalne razvojne strategije unutar podmjere 19.2, najvažnije je uzeti u obzir činjenice kako je okvir i iznos za operacije, kao i dinamiku objave natječaja LAG-a definirao regulatorni okvir s nacionalne razine pri čemu je ključno istaknuti činjenicu kako je LAG Zagora mogao vrlo

malo ujecati na dinamiku provedbe projekata koje je izabrao na svojim natječajima budući je, nakon njegova odabira, iste provjeravalo i odobravalo te ugovaralo Provedbeno tijelo – Agencija za plaćanja u poljoprivredi ribarstvu i ruralnom razvoju, a čija dinamika isporuka je izravno utjecala na dinamiku isporuka LAG-a vezano uz praćenje i vrednovanje lokalne razvojne strategije.

Ocjena djelotvornosti putem doprinosa pokazatelja Fokus područja PRR planiranih do 2023.

LAG je, do kraja 2021., ostvario 91% planiranog pokazatelja za doprinos fokus području 2A u odnosu na planirano za 2023. godinu i za očekivati je daljnji porast doprinosa ovom fokus području nastavkom provedbe LRS.

Dok kraja 2021., LAG je ostvario 75% manje u odnosu na planiran doprinos fokus području 3A iz razloga kašnjenja i izostanka aktivacijskog okvira za provedbu LAG natječaja s nacionalne razine. Isto tako, odustajanje prijavitelja tijekom provedbe odobrenog projekta, utjecalo je na postizanje doprinosa ovom fokus području. Obzirom na nacionalni regulatorni okvir provedbe mjere 19, naveden izostanak doprinosa nije u domeni LAG-a.

Također LAG je ostvario +100% planiranog doprinosa pokazatelja za doprinos fokus području 6B u odnosu na planirano za 2023. godinu odnosno 100% ukupnog stanovništva područja LAG-a koje ima koristi od poboljšanih usluga/infrastrukture.

Doprinos drugim planiranim fokus područjima u okviru 3A, 4A, 5C te 6A nije bilo moguće ostvariti radi ograničenja nametnutog regulatornim okvirom te nedostatka slobode LAG-a u kreiranju vlastitih intervencija već su iste morale biti kopirane s nacionalne razine a čiji uvjeti nisu odgovarali definiranim razvojnim potrebama i potencijalima LAG-a u okviru lokalne razvojne strategije kao ni lokalnim razvojnim dionicima područja LAG-a u trenutku aktivacije od strane Agencije za plaćanja u poljoprivredi ribarstvu i ruralnom razvoju.

Prilikom ocjene djelotvornosti doprinosa LAG-a fokus područjima kojima se mjeri doprinos PRR/ZPP u okviru provedbe lokalne razvojne strategije unutar podmjere 19.2, najvažnije je uzeti u obzir činjenice kako je okvir i iznos za operacije, kao i dinamiku objave natječaja LAG-a definirao regulatorni okvir s nacionalne razine pri čemu je ključno istaknuti činjenicu kako je LAG Zagora mogao vrlo malo ujecati na dinamiku provedbe projekata koje je izabrao na svojim natječajima budući je, nakon njegova odabira, iste provjeravalo i odobravalo te ugovaralo Provedbeno tijelo – Agencija za plaćanja u poljoprivredi ribarstvu i ruralnom razvoju, a čija dinamika isporuka je izravno utjecala na dinamiku isporuka LAG-a vezano uz praćenje i vrednovanje lokalne razvojne strategije.

Tablica 9. Prikaz ostvarene logike intervencije odnosno pokazatelja (indikatora) isporuka i očekivanih rezultata putem LAG natječaja u razdoblju 2018.-2021. **u svrhu ocjene učinkovitosti** u ostvarenju ciljeva Programa ruralnog razvoja i Zajedničke poljoprivredne politike.

Redni broj LAG Natječaja	1.	3.	2.	4.
Datum objave LAG natječaja	11.06.2018.	02.12.2019.	07.06.2019.	25.01.2021.
Datum Odluke o odabiru projekata na	29.12.2018.	10.07.2020.	02.06.2020.	27.05.2021.

LAG razini				
TO u okviru LRS	1.1.3	1.1.2	3.1.1	3.1.1
Sukladnost sa TO PRR	6.3.1	4.2.1	7.4.1	7.4.1
Fokus područje (FP) PRR	2A	3A	6B	
Pokazatelj definiran u okviru SC1 i SC3/FP LRS (V1), 2017. (realizacija do 2023.) CMES/CMEF	PR7: 29,68% sredstava LAG-a iz podmjere 19.2 PRR 2014.-2020. (249.000,00 EUR) PR8: 22,62% ukupnog iznosa LAG-a za provedbu podmjera 19.2-19.4 PRR 2014.-2020. koji iznosi 1.101.121,88 EUR (100%)	PR9: 46,67% sredstava LAG-a iz podmjere 19.2 PRR 2014.-2020. (391.500,00 EUR) PR10: 59,36% (653.671,88 EUR) ukupnog iznosa LAG-a za provedbu podmjera 19.2-19.4 PRR 2014.-2020. koji iznosi 1.101.121,88 EUR (100%)		
Pokazatelj definiran u okviru SC1 i SC3/FP LRS (V4), 2020. (realizacija do 2023.) CMES/CMEF	PR7: 41,17% sredstava LAG-a iz podmjere 19.2 PRR 2014.-2020. (345.400,00 EUR) PR8: 31,37% ukupnog iznosa LAG-a za provedbu podmjera 19.2-19.4 PRR 2014.-2020. koji iznosi 1.101.121,88 EUR (100%)	PR9: 58,83% sredstava LAG-a iz podmjere 19.2 PRR 2014.-2020. (493.550,00 EUR) PR10: 68,64% (755.721,88 EUR) ukupnog iznosa LAG-a za provedbu podmjera 19.2-19.4 PRR 2014.-2020. koji iznosi 1.101.121,88 EUR (100%)		
Ocjena učinkovitosti putem doprinosa ostvarenja pokazatelja očekivanog rezultata SC LRS planiranih do 2023.				
SC1 – PR7: Do prosinca 2021. godine, LAG je u okviru provedbe SC1 odobrio projekata ukupne vrijednosti 341.527,25 EUR što je 37% više u odnosu na planiranu alokaciju u matičnoj LRS (V1) odnosno 99% od planiranog u LRS (V4), dok je Provedbeno tijelo isplatilo 259.150,71 EUR što predstavlja 4% više od planiranog pokazatelja 2017. te 25% od planiranog pokazatelja iz 2020. godine. Obzirom na dinamiku provedbe LRS i razvidne potrebe korisnika očekivano je, u daljnjoj provedbi LRS, da će LAG postići planiran pokazatelj u okviru ovog cilja.				
SC3 – PR9: Do prosinca 2021. godine, LAG je, u okviru provedbe SC3, odobrio projekata ukupne vrijednosti 493.550,00 EUR što je 26% više u odnosu na planiranu alokaciju u matičnoj LRS (V1) odnosno 100% od planiranog u LRS (V4). Do prosinca 2021. godine nije bilo isplate odobrenih projekata LAG od strane Provedbenog tijela, stoga je doprinos ostvarenju ovog pokazatelja vezano za isplaćena sredstva, prilikom provedbe vrednovanja 0, no do 2023. očekivane su planirane isplate odobrenih projekata i potpuna realizacija planiranih alokacija.				
SC1 – PR8: Do prosinca 2021. , u okviru isplaćenih sredstava od strane Provedbenog tijela, ostvareno je 24% planiranog pokazatelja za udio SC1 u okviru ukupne LRS. U narednom razdoblju provedbe LRS, očkivan je porast ostvarenja planiranog pokazatelja, pri čemu je važno naglasiti kako dinamiku isplate, uz korisnike koji provode projekte, definira Provedbeno tijelo dinamikom svog rada.				
SC1 – PR 10: Do prosinca 2021. godine nije bilo isplate odobrenih projekata LAG-a, stoga je doprinos ostvarenju ovog pokazatelja, prilikom provedbe vrednovanja 0, no do 2023. očekivane su planirane isplate odobrenih projekata i potpuna realizacija planiranog				

doprinosa SC3.

Prilikom ocjene učinkovitosti doprinosa postizanjem ciljeva LAG-a u okviru provedbe lokalne razvojne strategije unutar podmjere 19.2, najvažnije je uzeti u obzir činjenice kako je okvir i iznos za operacije, kao i dinamiku objave natječaja LAG-a definirao regulatorni okvir s nacionalne razine pri čemu je ključno istaknuti činjenicu kako je LAG Zagora mogao vrlo malo ujecati na dinamiku provedbe te isplate projekata koje je izabrao na svojim natječajima budući je, nakon njegova odabira, iste ugavaralo, kontroliralo i provodilo isplate Provedbeno tijelo – Agencija za plaćanja u poljoprivredi ribarstvu i ruralnom razvoju, a čija dinamika isporuka je izravno utjecala na dinamiku isporuka odnosno konačnu realizaciju/isplatu projekata LAG-a vezano uz praćenje i vrednovanje lokalne razvojne strategije.

Ocjena učinkovitosti putem doprinosa pokazatelja Fokus područja PRR planiranih do 2023.

Putem finansijskih pokazatelja odnosno pokazatelja učikovitosti doprinosa fokus području 2A PRR/ZPP, do prosinca 2021. godine LAG je ostvario 25% od planiranog do 2023. godine. Putem finansijskog doprinosa fokus području 3A PRR/ZPP, do prosinca 2021. godine nije bilo isplaćenih projekata od strane Proevdbenog tijela stoga je, tijekom provedbe vrednovanja, doprinos 0. Obzirom na razvidnu dinamiku provedbe te interes lokalnih razvojnih dionika očekivano je ostvarenje planiranog dopinosa fokus području 2A do kraja 2023. godine i u nastavku provedbe LRS LAG-a.

Putem finansijskih pokazatelja doprinosa fokus području 6B putem provedbe podmjere 19.2 LAG nije ostvario planiran doprinos do 2023. godine no obzirom na nalaze iz ocjene djelotvornosti provedbe strategije, očekivano je 100% planirano ostvarenje doprinosa ovom fokus području putem realiziranih i isplaćenih projekata.

Finansijski doprinos za ocjenu učikovitosti lokalne razvojne strategije drugim planiranim fokus područjima u okviru 4A te 6A nije bilo moguće ostvariti radi ograničenja nametnutog regulatornim okvirom te nedostatka slobode LAG-a u kreiranju vlastitih intervencija već su iste morale biti kopirane sa nacionalne razine a čiji uvjeti nisu odgovarali definiranim razvojnim potrebama i potencijalima LAG-a u okviru lokalne razvojne strategije kao i ni lokalnim razvojnim dionicima područja LAG-a u trenutku aktivacije od strane Agencije za plaćanja u poljoprivredi ribarstvu i ruralnom razvoju.

Prilikom ocjene ukupne učinkovitosti finansijskog doprinosa fokus podučjima PRR/ZPP u okviru provedbe lokalne razvojne strategije unutar podmjere 19.2, najvažnije je uzeti u obzir činjenice kako je okvir i iznos za operacije, kao i dinamiku objave natječaja LAG-a definirao regulatorni okvir s nacionalne razine pri čemu je ključno istaknuti činjenicu kako je LAG Zagora mogao vrlo malo ili nikako ujecati na dinamiku isplate projekata koje je izabrao na svojim natječajim budući je, nakon njegova odabira, iste ugavaralo, kontroliralo i provodilo isplate Provedbeno tijelo – Agencija za plaćanja u poljoprivredi ribarstvu i ruralnom razvoju, a čija dinamika isporuka je izravno utjecala na dinamiku isporuka odnosno konačnu realizaciju/isplatu projekata LAG-a vezano uz praćenje i vrednovanje lokalne razvojne strategije.

Ocjena ukupnog doprinosa provedbe lokalne razvojne strategije LAG-a Zagora 2014.-2020. (2022.) u okviru međuvrednovanja za razdoblju 2017.-2021. a u kontekstu općeg doprinosa **LEADER-a/CLLD-a ciljevima fokus područja PRR** zaključno se provodi putem Zajedničkih evaluacijskih pitanja na razini svih zemalja članica EU. Zajednička evaluacijska pitanja (**ZEP**) ruralnog razvoja (tzv. *Common Evaluation Questions*; engleski akronim: **CEQ**)

važan su element zajedničkog sustava Europske Unije za monitoring i evaluaciju. Ona pomaže definirati fokus evaluacije i omogućju monitoring napretka, utjecaja i postignuća intervencija u ruralnom razvoju u različitim mjerjenjima, na nacionalnoj i EU razini. Zajednička evaluacijska pitanja su obvezujuća pri izvješćivanju o provedbi Programa ruralnog razvoja svih zemalja članica prema Europskoj Komisiji. ZEP predstavljaju prvi korak prema ocjeni doprinosa LEADER/CLLD-a ciljevima ZPP-a. To je prva faza evaluacijskog procesa koji, ujedno, predstavlja osnovnu analizu intervencijske logike Mjere 19 u okviru PRR. Njome se provjerava jesu li zajednički evaluacijski elementi (evaluacijska pitanja, kriteriji prosudbe i pokazatelji) usklađeni s nadređenom politikom.

Ukupan ZEP sadrži 30 pitanja, no najznačajniju grupu pitanja predstavlja **ZEP br. 17 (ujedno i kriteriji/pokazatelji za Fokus područje 6B): „U kojoj su mjeri intervencije u okviru PRR-a poduprle lokalni razvoj u ruralnim područjima?”** koje LAG mora uključiti ili prilagoditi provedbi međuvrednovanja. Za ZEP br. 17 moguće je koristiti šest zajedničkih kriterija prosudbe koji su povezani s trima zajedničkim pokazateljima rezultata/ciljnim pokazateljima pri čemu je LAG Zagora do kraja 2021. godine istima doprinio putem svojih postignutih pokazatelja isporuka i rezultata.³⁹

Tablica 10.⁴⁰Završno definiranje vrednovanja doprinosa ukupne lokalne razvojne strategije LAG-a u međurazdoblju provedbe fokus području 6B

Fokus područje 6B - Zajedničko evaluacijsko pitanje br. 17
„U kojoj su mjeri intervencije u okviru PRR-a poduprle lokalni razvoj u ruralnim područjima?”
Kriteriji prosudbe
<ol style="list-style-type: none"> 1. Poboljšale su se usluge i lokalna infrastruktura na ruralnim područjima 2. Povećan je pristup lokalnoj infrastrukturi i uslugama na ruralnim područjima 3. Ruralno stanovništvo imalo je koristi od lokalnih mjera 4. Ruralno stanovništvo sudjelovalo je u lokalnim mjerama 5. Nove mogućnosti zapošljavanja stvorene su strategijama lokalnog razvoja 6. Povećao se ruralni teritorij i broj stanovnika koji su obuhvaćeni LAG-ovima
Vrednovanje doprinosa putem zajedničkih indikatora vrednovanja u okviru PRR (tzv. Common Rural Indicators)
Strategijom lokalnog razvoja LAG-a Zagora obuhvaćeno je 15537 stanovnika koji čine 3,42% stanovnika Splitsko-dalmatinske županije te 0,36% stanovnika Republike Hrvatske. Projektima odobrenim od strane LAG-a u okviru provedbe podmjere 19.2 za TO LRS 3.1.1 s planiranom realizacijom do 2023. godine razvidno je kako će 100% ruralnog stanovništva imati koristi od poboljšanih usluga/infrastrukture. Obzirom na činjenicu kako projekti

³⁹ Vodič za evaluaciju LEADER/CLLD-a za Lokalne akcijske grupe u ruralnom razvoju Programsko razdoblje 2014.-2020. Interni alat za LAG-ove; LEADER mreža Hrvatske, siječanj 2020.

⁴⁰ Napomena: Tablica sadrži ključne informacije rješavanja osnovnog evaluacijskog pitanja za LEADER/CLLD u okviru FP 6B. Navedeno evaluacijsko pitanje ujedno uključuje i doprinos LRS FP 6B kroz provedbu mjere iz LRS koja je sukladna TO 7.4.1 i čiji je izlazni pokazatelj rezultata postotak ruralnog stanovništva koje ima koristi od poboljšanih usluga/infrastrukture, stoga se doprinos iste promatra i kumulativno na razini ukupnog doprinosa ovom fokus području.

odobreni od strane LAG-a u okviru provedbe TO LRS 3.1.1 do prosinca 2021. nisu realizirani i isplaćeni od strane Provedbenog tijela, nije moguće provesti vrednovanje već samo njegovu projekciju odnosno procjenu.

Provedbom lokalne razvojne strategije do prosinca 2021. godine LAG je podržao (odabrao) ukupno 28 projekata od planiranih 30 u okviru LRS (V4) do 2023., odnosno 100% od planiranog broja projekata do 2023. godine.

U projektima odobrenim od strane LAG-a te isplaćenim od strane Provedbenog tijela do prosinca 2021., nema još razvidno stvorenih radnih mjesta što je djelomično uzrokovano regulatornim okvirom provedbe LEADER/CLLD-a na razini PRR a djelomično i odabirom TO za provedbu strategije LAG-a koja je, sukladno iskazanim potrebama dionika bila orijentirana isključivo na provedbu 3 tipa operacija: 1.1.2, 1.1.3 te 3.1.1 koje, u svojoj strukturi i iznosima potpora (1.1.3 ograničen s nacionalne razine), nemaju značajan izravan utjecaj na otvaranje radnih mjesta, pri čemu je potrebno pri završnoj ocjeni strategije (2026. godine) procijeniti ovaj utjecaj odnosno ocijeniti stvarni učinak na otvaranje novih radnih mjesta koji će se zasigurno pokazati.

Do prosinca 2021. putem realiziranih i isplaćenih projekata u iznosu od 259.150,71 EUR, postignuto je 31% od planiranih izdataka za provedbu projekata do 2023. godine za provedbu projekata iz podmjere 19.2. Navedena dinamika provedbe LRS je zadovoljavajuća i odgovara prosjeku drugih LAG-ova na RH i EU razini, pri čemu je važno naglasiti činjenicu kako na dinamiku realizacije LRS, obzirom na regulatorni okvir provedbe M19 PRR, značajno utječe dinamika postupaka Provedbenog tijela.

Dodatne ocjene putem Zajedničkog evaluacijskog pitanja br. 4 „U kojoj su mjeri intervencije u okviru PRR-a pridonijele poboljšanju gospodarskih rezultata, restrukturiranju i modernizaciji gospodarstava kojima je dodijeljena potpora, posebno povećanjem njihova sudjelovanja na tržištu i diversifikacije poljoprivrednih aktivnosti?“ koje se odnosi na fokus područje 2A kojem doprinosi povedba odobrenih projekata u okviru TO 1.1.3 lokalne razvojne strategije a kojim se procjenjuje pokazatelj: Poboljšanje gospodarskih rezultata svih poljoprivrednih gospodarstava i olakšavanje restrukturiranja i modernizacije, osobito u cilju povećanja sudjelovanja u tržištu i tržišne usmjerenošt, kao i poljoprivredne diversifikacije; nije moguće procijeniti u ovoj fazi provedbe budući da se projekti isplaćuju od strane Provedbenog tijela od 2020. godine pa nadalje. Ovaj učinak je potrebno procijeniti tijekom provedbe zavšnog vrednovanja strategije 2026. godine.

6.3 OCJENA MEHANIZMA PROVEDBE RADA LAG-A UKLJUČUJUĆI ANIMACIJSKE AKTIVNOSTI

Za vrednovanje provedbe LRS ključno je provesti i **ocjenu mehanizma provedbe** LEADER/CLLD-a koja obuhvaća više elemenata a koji se odnose na upravljanje provedbom lokalne razvojne strategije. Njome se utvrđuje da li je Upravljačko tijelo na programskoj razini odnosno razini mehanizma provedbe osigurao kvalitetnu provedbu LEAER/CLLD-a. Njome se, u korelaciji, utvrđuje da li je LAG odnosno njegovi članovi partnerstva osigurao primjenu metode LEADER.

Općenito, temeljem Smjernica Europske komisije, Ocjenom mehanizma provedbe LEADER-a/CLLD-a utvrđuje se stupanj u kojem su osobe odgovorne za upravljanje programom i uključeni dionici različitim pravilima i postupcima osigurali primjenu metode LEADER pri provedbi LEADER-a/CLLD-a. To se odnosi na odluke o financiranju iz jednog ili više izvora, postupak odabira LAG-ova, olakšavanje transnacionalne suradnje, stupanj slobode LAG-ova

u odabiru i provedbi različitih vrsta operacija i razvoju vlastitih mjera / skupova operacija, stupanj uključenosti LAG-ova u odabir i financiranje projekata, opseg animacijskih aktivnosti LAG-ova te kriterije za odabir projekata suradnje itd.⁴¹

Sukladno regulatornom okviru za provedbu LEADER/CLLD-a u okviru Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za programsko razdoblje 2014.-2020. LEADER/CLLD provodio se u okviru Mjere 19 putem jednog izvora – Europskog poljoprivednog fonda za ruralni razvoj uz sufinanciranje iz proračuna Republike Hrvatske (EPFRR 90%, RH 10%).

Program regulatorni okvir provedbe LEDAER/CLLD-a definiran je od strane Upravljačkog tijela – Ministarstva poljoprivrede Pravilnicima za provedbu Mjere 19 (NN 96/17, 53/18, 91/19, 37/20, 31/21, 134/21) te Ugovorom o dodjeli sredstava odabranom LAG-u br. 5758, potpisanim između LAG-a Zagora i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (Provedbenog tijela), s pripadajućim Aneksima br. 5758/1 i 5758/2. Provedba lokalne razvojne strategije dodatno je definirana Sporazumom o suradnji u izvršavanju delegiranih administrativnih provjera između LAG-a i Provedbenog tijela, a kojim su definirane funkcije i odgovornosti LAG-a i Provedbenog tijela te Smjernicama za provedbu postupka odabira projekata objavljenim od strane Provedbenog tijela. Isto tako, provedba lokalne razvojne strategije i rad LAG-a dodatno je bio definiran i natječajima Provedbenog tijela.

Ne ulazeći u detaljne mehanizme provedbe, važno je istaknuti, kako je već prethodno spomenuto u prethodnim poglavlјima, nacionalno definiran regulatorni okvir LAG-u je nametnuo niz ograničavajućih faktora koji su onemogućili relevantno ostvarenje lokalne razvojne strategije prema planiranim isporukama i očekivanim rezultatima.

Tablica 11: Ocjena mehanizma provedbe temeljem pitanja vrednovanja preporučenih u okviru Smjernica Europske komisije:

Pitanje vrednovanja	Prosudba temeljem analize monitoringa i finansijskih podataka te on-line upitnika za stručnu službu LAG-a
<i>U kojoj mjeri i kako je Upravljačko tijelo utjecalo na stvaranje i određivanje granica područja LAG-a?</i>	Upravljačko tijelo utjecalo je na stvaranje i određivanje granica područja LAG-a definiranjem uvjeta prihvatljivosti u okviru PRR-a/Pravilnika iako je LAG u okviru uvjeta prihvatljivosti imao slobodu u kreiranju obuhvata područja.
<i>U kojoj mjeri i kako je LAG sudjelovao u izradi mjere u okviru LEADER-a i mehanizma provedbe?</i>	LAG Zagora putem svoje mrežne organizacije LEADER mreže Hrvatske bio je uključen u pripremu Mjere 19, pri čemu je značajno istaknuti kako su izostale detaljne konzultacije UT s LAG-ovima RH o mehanizmima provedbe uvažavanjem načela LEADER-a.
<i>Koji su kriteriji za lokalna partnerstva primjenjeni osim zahtjeva EU-a?</i>	LAG Zagora primjenio je kriterije za formiranje lokalnog razvojnog partnerstva definirane na nacionalnoj razini odnosno u svom članstvu ima predstavnike javne, gospodarske i civilne interesne skupine pri čemu značajno uvažava osjetljive skupine društva – žene, kao predstavnike članova što je razvidno iz strukture članstva partnerstva, (prosječno više od 32% predstavnika članstva u razdoblju

⁴¹ EUOPSKA KOMISIJA – Glavna uprava za poljoprivredu i ruralni razvoj – Odjel C.4 (2017.): Smjernice. Evaluacija LEADER-a/CLLD-a. Bruxelles.

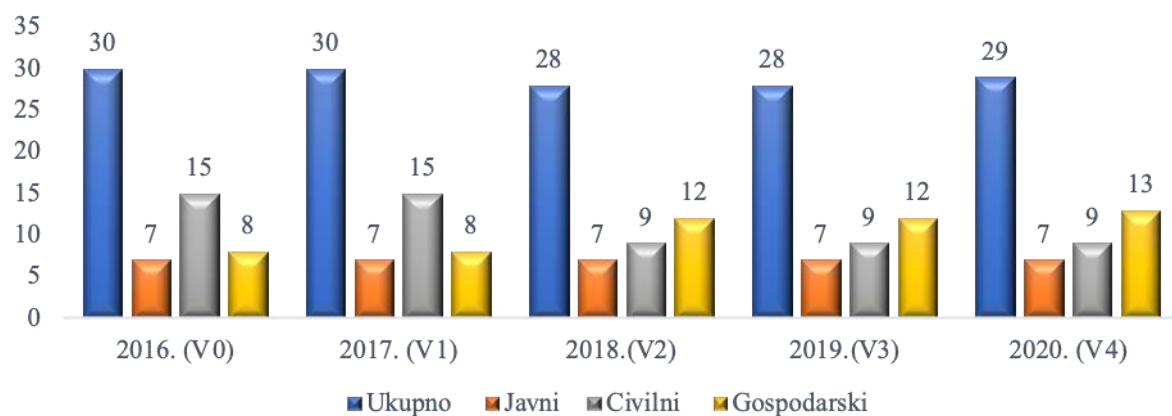
	2017.-2021.) (slika 7.). Isto tako, LAG u svojoj stručnoj službi zapošljava žene. Također, razvidan je kontinuitet ravnoteže partnerstva obzirom na javnu i privatnu interesnu skupinu (civilnu i gospodarsku) koji je uvijek značajno viši od 50%. (Slika 6.)
<i>Kako je osmišljen i organiziran postupak pripreme strategije LAG-a za postupak odabira strategija na nacionalnoj razini, uključujući i izmjene strategije?</i>	<p>LAG Zagora je za potrebe pripreme strategije provodio velik broj animacijsko-edukacijskih aktivnosti o kojima je informirao javnost prije i poslije provedenih aktivnosti putem svoje mrežne stranice. Za pripremu i izradu lokalne razvojne strategije za odobrenje 2017. godine proveo je niz (9) sastanaka i radionica partnerstva te sa širom javnosti. Tijekom pripreme strategije, kontinuirano su se putem mrežne stranice LAG-a, u svakoj fazi izrade iste, prikupljala očitovanja članova partnerstva i šire javnosti – putem sastanaka, radionica i anketa. Tijekom pripreme LRS prikupljale su se i projekte ideje, tako su i 64 projektne ideje oblikovalo razvojne potrebe te slijedne intervencije u okviru LRS unutar mogućnosti PRR. U pripremi strategije sudjelovalo je 67 lokalnih razvojnih dionika. Članovi lokalnog razvojnog partnerstva odnosno Skupština LAG-a usvojila je strategiju koja je bila dostavljena upravljačkom tijelu na odobrenje. Svaka slijedna izmjena strategije komunicirala se sa širom javnosti putem konzultacijskih radionica i mrežnih stranica LAG-a te sa članovima lokalnog razvojnog partnerstva – Skupštinom LAG-a koja je iste usvajala na svojim sastancima. Sve verzije lokalne razvojne strategije LAG-a javno su dostupne putem mrežne stranice LAG-a.</p> <p>Važno je istaknuti kako se pri svakom donošenju odluka LAG-a o usvajanju strategije i njezinih izmjena vodila pažnja o ravnopravnoj zastupljenosti predstavnika interesnih skupina, pri čemu niti jedna nije imala više od 49% glasova. Sudjelovanje dionika prikazano je u Tablici 12. Važno je istaknuti kako je LAG, u svrhu upravljanja provedbom strategije LAG, u razdoblju od 2017.-2021. proveo 19 sastanka partnerstva vezanih za tekući rad LAG-a te 55 sastanaka vezanih uz provedbu LAG natječaja te operativno upravljanje radom LAG-a.</p> <p>O svim sastancima, kao i aktivnostima LAG-a, izvješćena je uvijek opća javnost putem društvenih mreža i mrežne stranice LAG-a koja je izuzetno pregledna i transparentna.</p>
<i>U kojoj mjeri i na koje je načine UT pružio potporu za razvoj kapaciteta LAG-a?</i>	LAG kontinuirano sudjeluje u svim edukacijskim aktivnostima u organizaciji LEADER mreže Hrvatske, Ministarstva poljoprivrede (Upravljačko tijelo) te Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (Provedbeno tijelo). Od 2017.-2021. godine LAG je sudjelovao u više od 81 aktivnosti usavršavanja i obrazovanja članova i zaposlenika LAG-a u organizaciji drugih pravnih/fizičkih osoba koje su prethodno navedene.

	Tehničku potporu LAG-u tijekom pripreme i provedbe strategije pružala je prvenstveno LEADER mreža Hrvatske te, po potrebi, Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (Provđeno tijelo).
<i>U kojoj mjeri i na koje načine LAG pruža poporu dionicima sa područja LAG-a za jačanje provedbe LRS?</i>	LAG redovito provodi vlastite radionice za lokalne razvojne dionike, sukladno iskazanim potrebama istih kao i potrebama LAG-a za jačanje provedbe LRS. Od 2017.-2021. LAG je organizirao 45 radionica animacije razvojnih dionika namijenjenih široj populaciji koje su okupile više od 150 različitih razvojnih dionika iz svih interesnih skupina.
<i>Koju su ulogu imali Upravljačko i Provđeno tijelo u razdoblju provedbe, osobito u određivanju prioritetnih tema i postupku odobrenja projekta te kako je to utjecalo na postupke donošenja odluka na razini LAG-a?</i>	Upravljačko tijelo imalo je presudnu ulogu u razdoblju provedbe, kako je već navedeno u prethodnim poglavljima, budući je raspon intervencija koje su bile na raspolaganju LAG-u od 24 moguća tipa operacija suzio na njih 5. Isto tako, Upravljačko tijelo izravno je utjecalo i na dinamiku provedbe stvaranjem regulatornog okvira koji je LAG-u naložio poštivanje uskih okvira formiranja intervencija od strane Provđenog tijela. Također, dinamika provedbe i mehanizam donošenja odluka na razini LAG-a bio je detaljno definiran regulatornim okvirom od strane Provđenog tijela.
<i>Koje mogućnosti je imao LAG u razdoblju provedbe u određivanju prioritetnih tema i postupku provedbe odabira projekata?</i>	Kako je već navedeno u prethodnim poglavljima obzirom na regulatorni okvir provedbe LEADER/CLLD-a LAG nije imao velike mogućnosti u određivanju prioritetnih tema odnosno intervencija i modeliranju provedbe svoje LRS kao niti u kreiranju postupaka donošenja odluka budući su kako okvir intervencija tako i dinamika te mehanizam donošenja odluka bili izravno povezani s aktivacijama i regulatornim okvirom dostavljenim od strane Provđenog tijela. LAG je, u okviru zadanih intervencija, mogao sužavati uvjete prihvatljivosti i prihvatljive troškove projekata ne i dodavati sukladno svojim potrebama definiranim unutar odobrene LRS. Isto tako, mogao je samo kreirati kriterije odabira projekata. LAG je za potrebe internih mehanizama provedbe odabira projekata kreirao svoje interne procedure, no samo i isključivo sukladne zanimnim procedurama odnosno parametrima regulatornog okvira zadanih od strane Provđenog tijela.

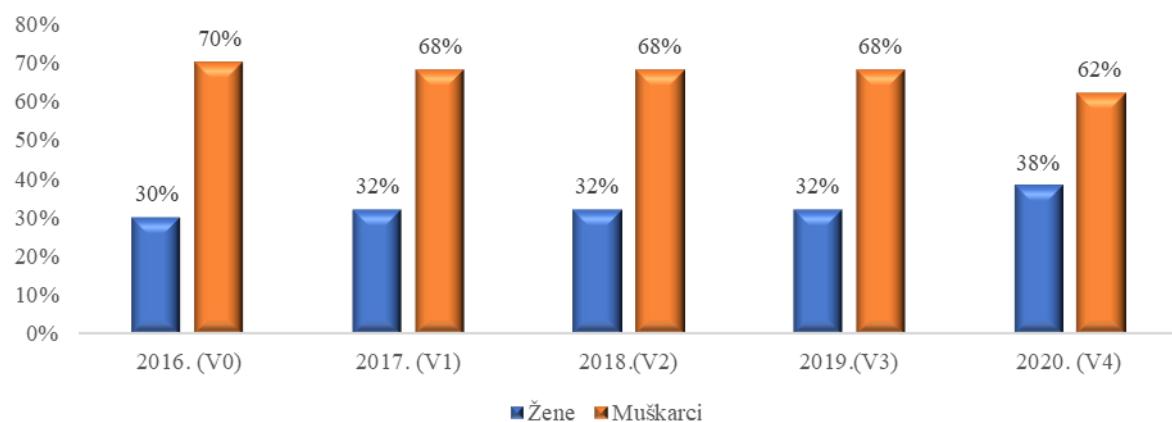
Tablica 12. Sudjelovanje i struktura dionika u izradi i donošenju lokalne razvojne strategije 2017.-2021.

Izmjene LRS	Datum	Br. sudionika	Struktura sudionika
<i>Izrada LRS (V0)</i>	2016.-2017.	67	<i>Javni sektor (9,15%), civilni sektor</i>

			(27,45%), gospodarski sektor (24,40%); žena (21, 31%)
Usvajanje LRS (V1) od strane Skupštine LAG-a	19.12.2017.	20	Javni sektor (5,25%), civilni sektor (8,40%), gospodarski sektor (7,35%); žena (9, 45%)
Usvajanje prve izmjene LRS (V2)	19.12.2018.	15	Javni sektor (6,40%), civilni sektor (5,34%), gospodarski sektor (4,26%); žena (4, 27%)
Usvajanje druge izmjene LRS (V3)	17.12.2019.	15	Javni sektor (5,33%), civilni sektor (5,33%), gospodarski sektor (5,33%); žena (5,34%)
Usvajanje treće izmjene LRS (V4)	06.06.2020.	16	Javni sektor (5,31%), civilni sektor (5,31%), gospodarski sektor (6,38%); žena (5,31%)

Slika 6. Struktura lokalnog razvojnog partnerstva (Skupštine udruge LAG) 2017.-2021.

Slika 7. Rodna struktura članova lokalnog razvojnog partnerstva (Skupštine udruge LAG) 2017.-2021.

6.4 ANALIZA DODANE VRIJEDNOSTI PROVEDBE LEADER/CLLD-A U OKVIRU RADA LAG-A METODOM ISTRAŽIVANJA U LOKALNOJ ZAJEDNICI

U razdoblju od 40 dana tijekom siječnja i veljače 2022. provedeno je istraživanje strane vanjskog vrednovatelja pri čemu je korištena metoda mrežne (on-line) ankete (upitnika) zatvorenog i otvorenog upitnika dostavljenih relevantnim razvojnim dionicima koji predstavlja 2 razine istraživanja:

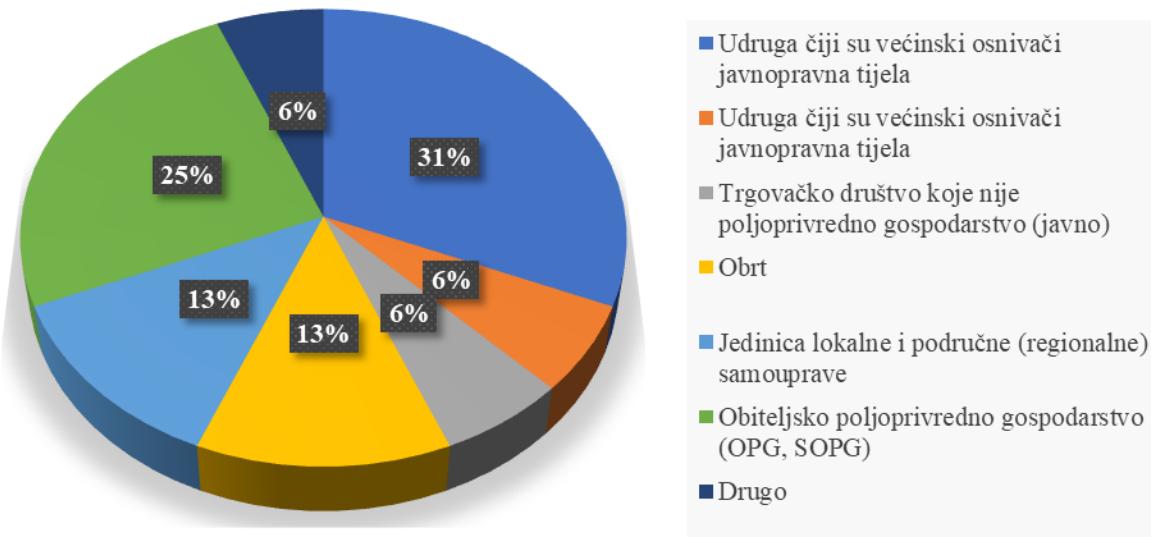
- A. razina: Interno istraživanje provedeno unutar članova lokalnog razvojnog partnerstva – Skupštine udruge LAG;
- B. razina: Istraživanje provedeno u općoj javnosti putem mrežnih stranica i društvene mreže LAG-a, a koje je bilo izravno dostavljeno i putem e-maila krajnjim korisnicima potpora LAG-a odnosno nositeljima projekata koje je odabrao LAG na svojim natječajima

Upitnici mrežnog istraživanja bili su anonimnog karaktera kako bi se isključio utjecaj na ispitanike. Upitnici su uključili kvantitativne i kvalitativne elemente strukturiranih pitanja usmjerenih na relevantno razdoblje međuvrednovanja provedbe lokalne razvojne strategije i rada LAG-a (2017.-2021.) te mišljenja vezana za budući rad LAG-a u narednom i novom programskom razdoblju. Ovom metodom dodatno su dopunjeni kvantitativni ulazni podaci prikupljeni od stručne službe LAG-a kojima ovim putem najlepše zahvaljujemo na iznimnoj suradnji.

Nalazi istraživanja razine A. – članovi partnerstva (Skupština LAG-a)

Broj i struktura sudionika:

- U istraživanju za članove lokalnog razvojnog partnerstva (LAG) **sudjelovalo je 16 članova Skupštine odnosno 55% članova iz područja svih 5 jedinica lokalne samouprave** ili 100% područja obuhvata LAG-a (Općina: Dicmo, Dugopolje, Klis, Lećevica, Muć), pri čemu ističemo kako sektorska i rodna struktura članova partnerstva nije ispitivana kako bi se postigla objektivnost
- 6 sudionika članovi su jednog od 2 tijela LAG-a (4 člana Upravnog odbora, 2 člana Nadzornog odbora)

Slika A.1 Struktura sudionika prema pripadnosti interesnim skupinama (sektorima).

Grupa pitanja vezanih za razdoblje provedbe lokalne razvojne strategije 2017.-2021.

Na pitanja vezana uz pripremu i izmjene lokalne razvojne strategije LAG-a važno je istaknuti kako je **56% sudionika sudjelovalo u izradi prve „matične“ lokalne razvojne strategije, i njezinim slijednim izmenama**, pri čemu su se očitovali kako je priprema iste bila konstruktivna, uključivala je širok raspon i krug dionika te su istaknuli kako je to bio proces učenja pri čemu su se u svakom slijednom koraku dobile neke nove informacije koje su omogućile jačanje kapaciteta sudionika procesa. Mišljenja su da je najveći izazov bio utvrditi jasno definirane potrebe sudionika odnosno lokalnih razvojnih dionika.

Na pitanje o zadovoljstvu razine uključivanja organizacija i drugih dionika u proces izrade lokalne razvojne strategije **93% sudionika bilo je zadovoljno i vrlo zadovoljno te smatraju kako su se provodile sustavne konzultacije s lokalnim stanovnicima.**

100 % sudionika izjasnilo je kako je nacrt LRS bio javno dostupan svim stanovnicima.

Na pitanje **o procesu izrade LRS** u sustavu slobodnih odgovora, sudionici su istaknuli slijedeće:

- Pristupi izradi LRS su bili različiti, ali su svi vodili istim ciljevima.
- Konkretnе i kreativne radionice.
- Izrada Lokalne razvojne strategije bila je produkt aktivnog rada svih uključenih aktera / članova LAG-a Zagora i šire zajednice (aktivnih članova zajednice, osobito iz redova javnog i civilnog sektora, te dijela gospodarskog sektora – OPG-ova).
- Svi korisnici su konzultirani prilikom izrade i izmjena LRS ali sredstva nikad nisu dostatna za provedbu.
- LRS jednoglasno usvojena od strane svih članova i predstavnika svih JLS-ova s područja LAG-a.

- Vidljivost na terenu malena, slab interes privatnog sektora, nedovoljno relevantnih strateških dokumenata na razini JLS-ova, spora reakcija na upitnike za analizu stanja, nedovoljno kvalitetnih projektnih ideja sa lokalne razine.
- Transparentno, brzo i učinkovito.

Na pitanje **da navedu glavne izazove u procesu izrade i izmjena LRS** u sustavu slobodnih odgovora, sudionici su istaknuli slijedeće:

- Dokazati da LAG ima smisla i da će aktivno sudjelovanje u procesu urodit nekim plodom.
- Smanjiti očekivanja zajednice da će se sredstvima koja se ostvare pri odobrenju LRS-a učiniti značajan zaokret u finansijskom smislu u zajednici.
- Steći povjerenje šire zajednice u LAG, u smislu da neka udruga uopće može nešto napraviti za opće dobro, a da pritom nema političku podobnost nijednoj političkoj opciji.
- Okupljanje članova, aktivno sudjelovanje članova u izradi LRS-a, kompleksnost sastavljanja tijela LAG-a.
- Nedostatak vremena za izradu LRS, teži pronađenih podataka za izradu LRS, nedostatak svježih rješenja za rješenje lokalnih problema.
- U izmjenama najveći problem je bio oko usuglašavanja s okvirima koje je diktiralo nadležno ministarstvo i Agencija s potrebama u zajednici; predugi rokovi za izmjene; premalo novca za pokrivanje potreba korisnika.
- Indiferentna percepcija javnosti.
- Nedovoljno projektnih ideja, nedostatak inovativnosti.
- Neažuriana ŽRS.
- Mogucnost predlaganja, strateško promišljanje.
- Identifikacija lokalnih potreba, usklajivanje prepoznatih lokalnih potreba s EU smjernicama, definiranje termina objave natječaja.
- LRS ne zadovoljava u cijelosti potrebe područja pa bi u slijedećem periodu morali imati više slobode u kreiranju LRS.

Na pitanje o zadovoljstvu **mogućnosti lokalne razvojne strategije da odgovori na stvarne razvojne potrebe područja LAG-a** bez obzira na ograničavajući regulatorni okvir provedbe, **81% sudionika bilo je zadovoljno ili vrlo zadovoljno**.

Kao **najveće izazove u provedbi lokalne razvojne strategije te dostatnosti ljudskih i finansijskih kapaciteta LAG-a**, sudionici istraživanja istaknuli su slijedeće:

- Finansijska omotnica - nedovoljno sredstava za kvalitetne projekte koji uistinu mogu donijeti pozitivne promjene u ruralnim sredinama.
- Imovinsko pravni odnosi na terenu, sporost APPRRR-a.
- Nemogućnost realizacije natječaja za krajnje korisnike u smislu olakšavanja procedura i otvaranja natječaja koji bi bili uskladišteni sa stvarnim potrebama korisnika na terenu, a što bi dovelo do većeg pozitivnog efekta za krajnje korisnike i zajednicu u cijelosti.
- Predugi postupci i prevelika birokracija/procedure i dvostruka kontrola.
- Previše administracije.
- Procesi predugo traju zbog čega postoji vjerovatnost velikih promjena koje mogu uzrokovati odustajanja ili mogućnost nezavršetka projekta (Covid 19, inflacija, rat, iseljavanje mladih).
- Preusko postavljeni natječaji i uvjeti za korisnike i prijavitelje.
- Prilagođavanje LRS-a prema uputama Ministarstva i Agencije.
- Provedba projekata, no zadovoljstvo kada se isti odradi.

- Rad s mještanima te
- Poticaj za naprijed, ostvarivanje planova.

Na pitanje **što biste promijenili prilikom pripreme LRS**, sudionici su naveli slijedeće:

- Ne bi mijenjali ništa, osim što bismo smanjili birokratske učinke i pojednostavnili procedure u smislu bržeg i konkretnijeg rada na opće dobro.
- Hitno smanjiti birokraciju i birokratske procedure te količinu papira.
- Produciti vremenski okvir za pripremu LRS i konzultacije s dionicima, raditi na boljem oglašavanju pri uključivanju dionika u izradu LRS.
- Vidljivost na terenu sa ciljem bolje uključenosti svih relevantnih dionika.

Na pitanje **koje ste lekcije naučili u procesu pripreme LRS i njezinoj provedbi**, sudionici su istaknuli slijedeće:

- Da je snaga zajednice nemjerljivo dobro i da se odmicanjem od vlastitog „ja“ u korist zajedničkog „ja“, dvostruko brže i lakše realizira i pozitivan efekt na vlastito „ja“.
- Osnove LEADER programa i koristi za zajednicu koju ovakav pristup pruža.
- Zajedno smo jači, zajedno možemo više.
- LRS mora biti konkretan ali i fluidan dokument koji će odgovoriti na specifične potrebe malih.
- Da potencijala ima ali puno truda i energije se ulaže za pojašnjavanje prava ali i obaveza pojedincima koji kroz kratko vrijeme uviđaju mogućnosti koje im se nude.
- Mnogo novog.

Vezano za **ocjenu razine zadovoljstva radom LAG-a, ulogu i zadaće**, u zadanom okviru provedbe LEADER/CLLD-a programskom razdoblju 2014.-2020. **zadovoljno je 18% suodionika dok je vrlo zadovoljno njih 82%**.

Na pitanje **u kojem aspektu vide prostor za napredovanje, jačanje rada LAG-a u narednom razdoblju**, sudionici su predložili slijedeće:

- U mogućnosti veće liberalizacije u smislu formuliranja strateškog dokumenta, veće finansijske omotnice za "teren" i smanjenja birokratskog opterećenja na LAG-ovima što bi ostavilo dostatno vrijeme za učinkovitiji rad na "terenu".
- Daljnje otvaranje LAG-a mladim i poduzetnim akterima u zajednici.
- Otvaranje mogućnosti povlačenja novca za teren iz više izvora, što bi omogućilo plasiranje veće svote novca na teren, a i osiguralo više novca za daljnje zapošljavanje u LAG-u i otvaranje više podružnica.
- Marketing i oglašavanje. LAG je fokusiran na razvoj ruralnog područja zahvaljujući kvalitetnoj provedbi apliciranih projekata. Smatram kako uspješan rad LAG-a nije dovoljno vidljiv široj javnosti koju bi se moglo motivirati na uključenje u rad lokalne zajednice.
- Širenje na još dva JLS-a, povećana prisutnost na terenu, balansirane intervencije usmjerenе ka SMART ciljevima.
- Rade izvrsno, brzo i učinkovito.
- Povećanje sredstava za angažman vanjskih stručnjaka za nova područja i izazove za gospodarstvenike.

Grupa pitanja koja se odnosi na novo programsko razdoblje provedbe LEDAER-a u okviru SP ZPP 2023.-2027.

94% sudionika smatra kako bi LAG u narednom programskom razdoblju morao imati veću slobodu dok njih 81% smatra kako bi trebao imati veću odgovornost i obveze u provedbi budućih LRS, posebno vezano uz slobodu u definiranju ciljeva i mjera (grupa intervencija). Dodatno su, u slobodnim obrazloženjima naveli slijedeće:

- Nakon višegodišnjeg rada, postoje svi učinkoviti kapaciteti zajednice za pomak u smislu "osamostaljenja" LAG-ova u većem dijelu zadaća koje se pred LAG postavljaju.
- Većom slobodom bi se mogli otvarati natječaji koji bi zadovoljavali potrebe krajnjih korisnika.
- Smatram da su LAG-ovi ne samo opravdali svoj smisao postojanja nego su postali nezaobilazni akter u ruralnim područjima udarajući tako temelj za toliko najavljujanu decentralizaciju i nužnu reformu lokalne samouprave.
- Lakše bismo kreirali natječaje za krajnje korisnike koji su usklađeni s našim potrebama.

50% sudionika smatra kako LAG ima ljudske kapacitete, no potrebna je daljnja stručna potpora u procesu kreiranja i provedbe nove lokalne razvojne strategije; dok 44% sudionika smatra kako LAG ima iskustvo i dovoljne kapacitete za samostalan razvoj cjelokupne lokalne razvojne strategije.

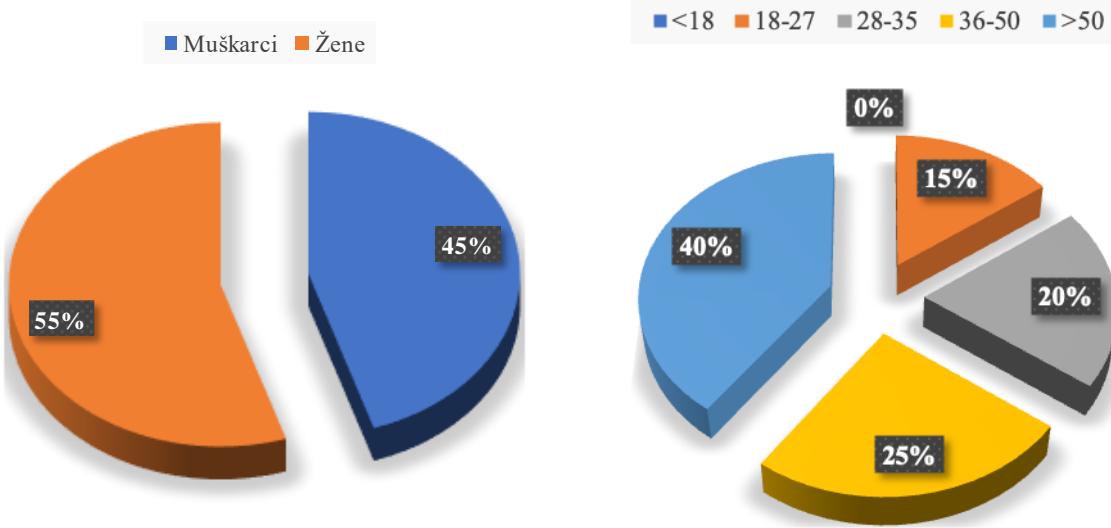
Vezano za **daljnje jačanje kapaciteta LAG-a za provedbu LEADER/CLLD-a i lokalne razvojne strategije u novom programskom razdoblju**, sudionici su naveli slijedeće:

- Nemoguće je za potkapacitirane LAG-ove (a takva je većina) s obzirom na broj uposlenika koji se mogu financirati sredstvima LAG-a da uposli sve moguće stručnjake koji su neophodni za provedbu projekata LAG-ova (pravni, finansijski, agronomski, tehnički, informatički poslovi; specifična stručna znanja iz npr. javne nabave, zaštite na radu, graditeljstva, arhitekture, građevinarstva i sl.).
- Jačanje kapaciteta i uključivanje stručnjaka potrebno je za specifična strukovna pitanja (građevina, javna nabava, poljoprivreda itd.).
- Smatram da lokalni dionici/članovi LAG-a puno bolje mogu prepoznati potrebe koje su specifične za naše područje.
- LEADER pristup nije lako štivo, interpretaciju treba ostaviti stručnoj i provjerenoj osobi kako bi pametno kreirane intervencije dovele do 100% realizacije LRS-a.
- Potreba je neophodna osobito u pogledu novih okvira iz digitalizacije, okolišne politike, informatizacije, pametnih sela, suvremenih i inovativnih trendova.

Završno, sudionici – članovi partnerstva su u zadnjem dijelu **slobodno naveli u kojim područjima/temama smatraju kako su im potrebna nova znanja i vještine**, a kako bi odgovorili na izazove u novom programskom razdoblju, pri tome su naveli slijedeće: javna nabava, građevina, pravo (nacionalno i EU), upravljanje projektima, eksterni marketing, komunikacije.

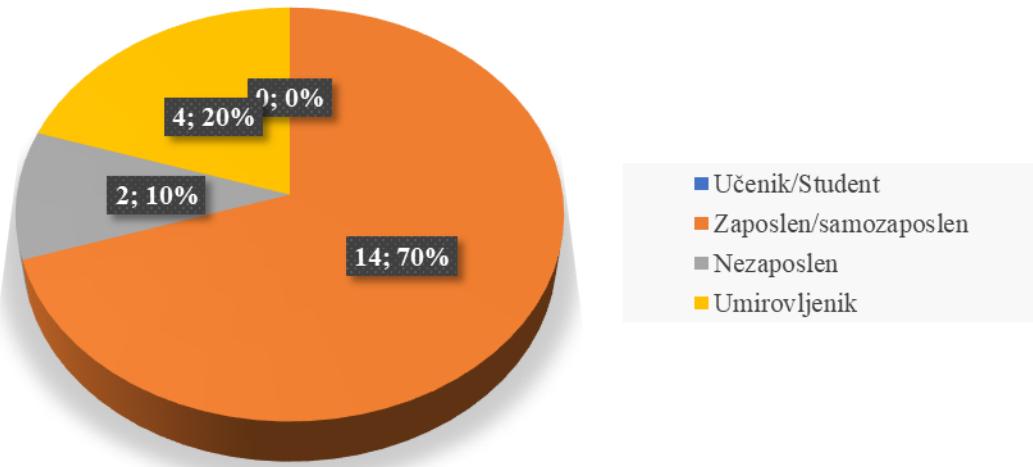
Nalazi istraživanja razine B. – opća javnost područja obuhvata LAG-a

Istraživanju namijenjenom široj populaciji odazvalo se **20 sudionika iz područja obuhvata 5 jedinica lokalne samouprave** ili 100% područja obuhvata LAG-a (Općina: Dicmo, Dugopolje, Klis, Lećevica, Muć),

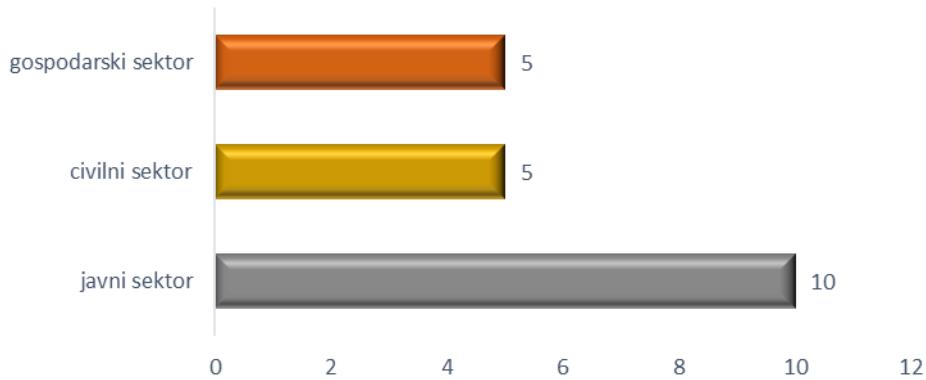

Slika B.1 Rodna struktura sudionika.

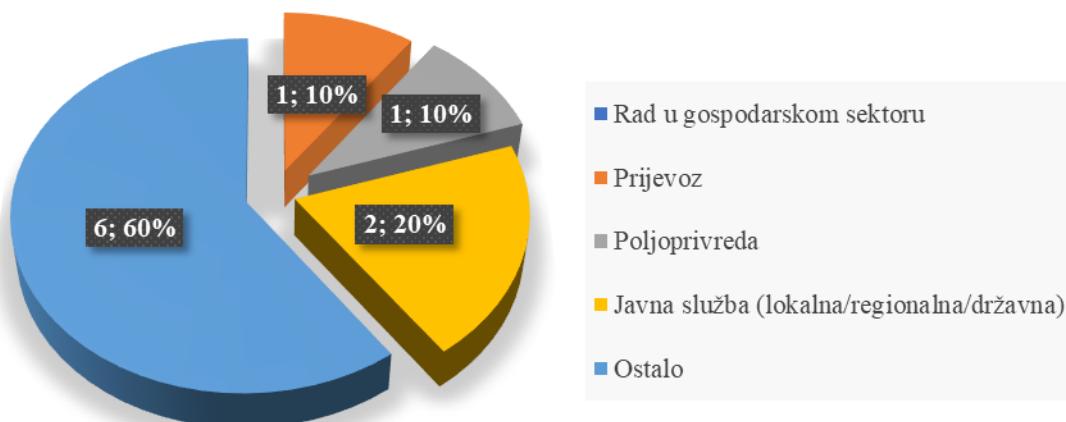
Slika B.2 Dobna struktura sudionika.

Slika B.3 Struktura sudionika prema dobnoj skupini i statusu zaposlenja.

Slika B.4 Struktura sudionika prema pripadnosti interesnim skupinama područja LAG-a.

Slika B.5 Diverzificirana struktura sudionika iz gospodarske interesne skupine.

Grupa pitanja vezana za spoznaje dionika o EU fondovima i lokalnim akcijskim grupama

- 60% sudionika koristilo je sredstva iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova u programskom razdoblju 2014.-2020.
- 100% sudionika upoznato je sa lokalnim akcijskim grupama u ruralnom razvoju dok je 60% sudionika upoznato sa lokalnim akcijskim grupama u ribarstvu.
- 100% sudionika upoznato je s radom LAG-a Zagora.

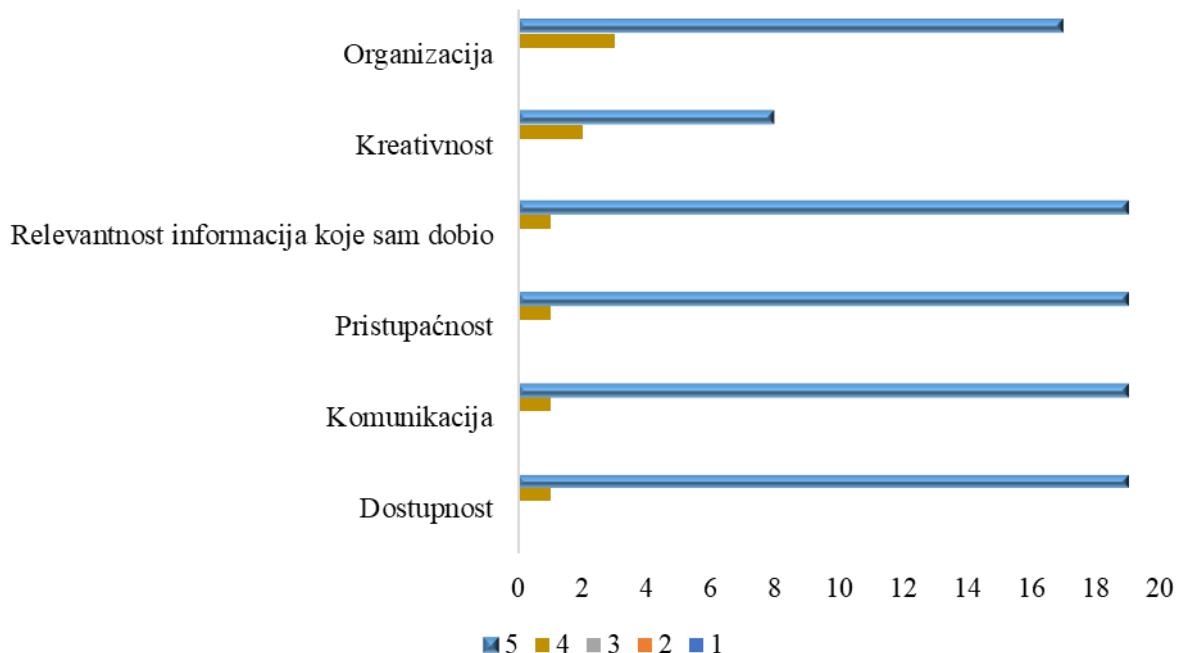
Grupa pitanja vezana uz lokalnu razvojnu strategiju za razdoblje 2014.-2020. (2022.) i provedbu natječaja LAG-a u razdoblju 2018.-2021.

- 25% sudionika sudjelovalo je u izradi lokalne razvojne strategije LAG-a, dok su njih 15% ujedno i članovi lokalnog razvojnog partnerstva (Skupštine LAG-a).
- 90% sudionika smatra kako je lokalna razvojna strategija LAG-a jednostavno i čitljivo napisana dok njih 85% smatra kako je razumljiva široj populaciji.

- 95% sudionika upoznato je sa LAG natječajima, 95% sudionika izjasnilo se kako smatra da su LAG natječaji napisani na razumljiv način.
- 95% sudionika smatra kako su natječaji dovoljno dugo otvoreni što omogućuje kvalitetnu prijavu na iste.
- 55% sudionika smatra kako je dokumentacija za prijavu na LAG natječaj preopsežna dok se 15% sudionika s tim nije složilo i smatra kako je prijavna dokumentacija adekvatna.
- 60% sudionika smatra kako je obrasce za prijavu na LAG natječaje potrebno pojednostaviti dok se njih 20% s pojednostavljenjem ne slaže.
- 12% sudionika upoznato je sa LAG natječajima no nisu se na njih prijavljivali dok se 52% sudionika izjasnilo kako nisu znali za natječaje LAG-a.
- 60% sudionika javljalo se na LAG natječaje, njih 83% smatra kako je vrijeme obrade LAG natječaja vremenski prihvatljivo; njih 58% smatra kako je vrijeme obrade LAG natječaja na razini Provedbenog tijela predugo, dok se 33% sudionika s time ne slaže, no njih 91% smatra kako bi procedure obrade trebalo značajno ubrzati.
- 37% sudionika izjasnilo se kako nisu imali ideju za projekt koji bi prijavili na natječaj LAG-a; 37% sudionika izjasnilo se kako nisu bili prihvatjivi za provedbu projekata u okviru natječaja LAG-a dok njih 28% nije imalo sredstava za predfinanciranje projekta.

Grupa pitanja vezana uz rad stručne službe (ureda) LAG-a

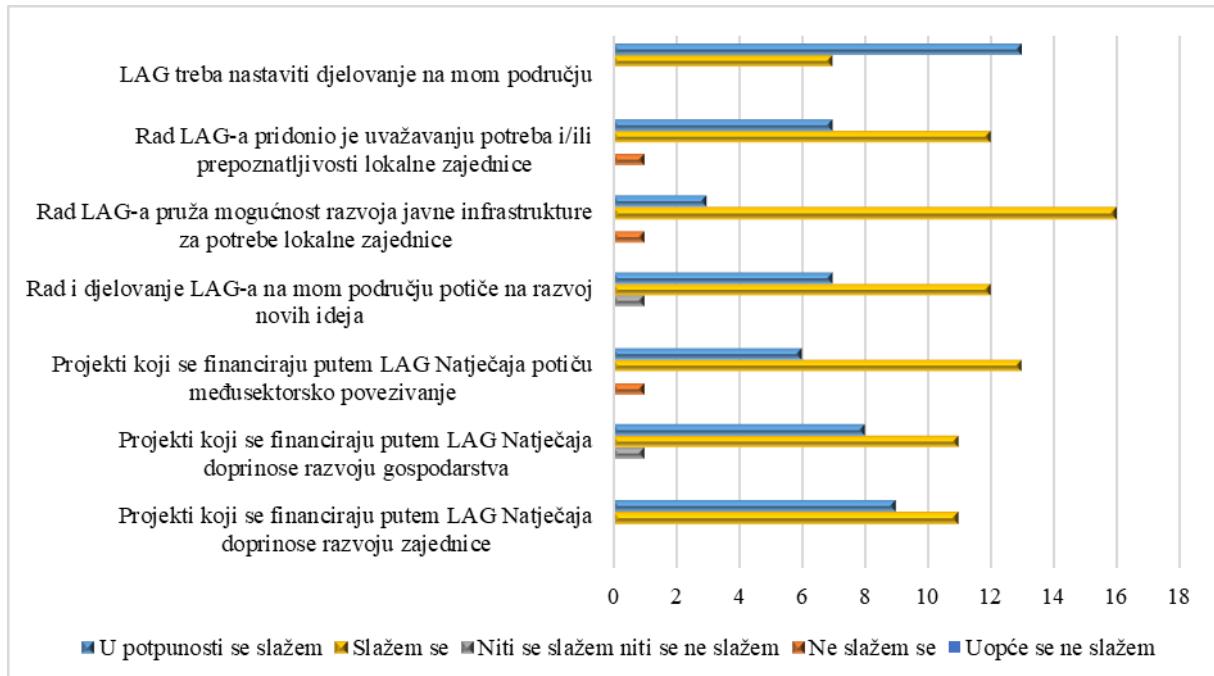
- 100% sudionika imalo je izravne kontakte s uredom LAG-a od kojih se 95% izjasnilo kako su dobili kvalitetnu stručnu potporu
- 100% smatra kako su zaposlenici stručne službe kontinuirano dostupni telefonom ili elektroničkom poštom

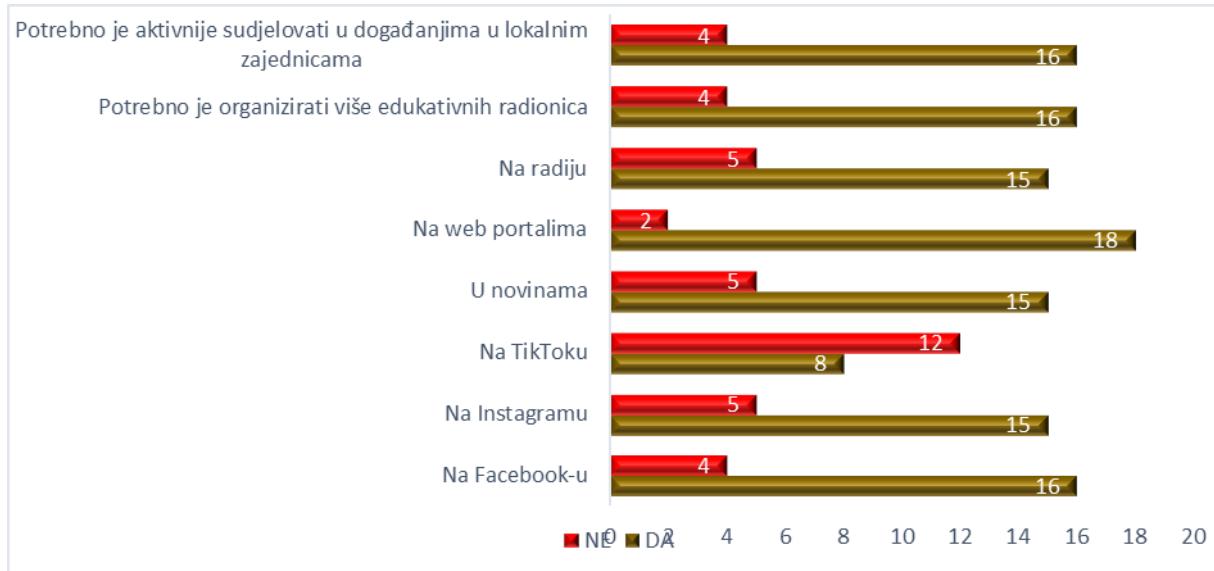
Slika B.6 Ocjena rada stručne službe LAG-a; pri čemu je 5 najbolja ocjena, dok 1 kao najlošije nije bilo u očitovanjima sudionika (*razvidno je kako su dodijeljene isključivo ocjene 5 i 4, dok su niže ocjene potpuno izostale*).

Grupa pitanja vezanih za promociju isporuka/postignuća LAG-a, učinkovitost i vidljivost

- 100% ispitanika upoznato je s projektima koje je LAG podržao putem provedbe lokalne razvojne strategije odnosno LAG natječaja.

Slika B.7 Ocjena doprinosa LAG-a razvoju područja; ista ukazuje na prepoznavanje doprinosa LAG-a razvoju cjelokupnog područja.

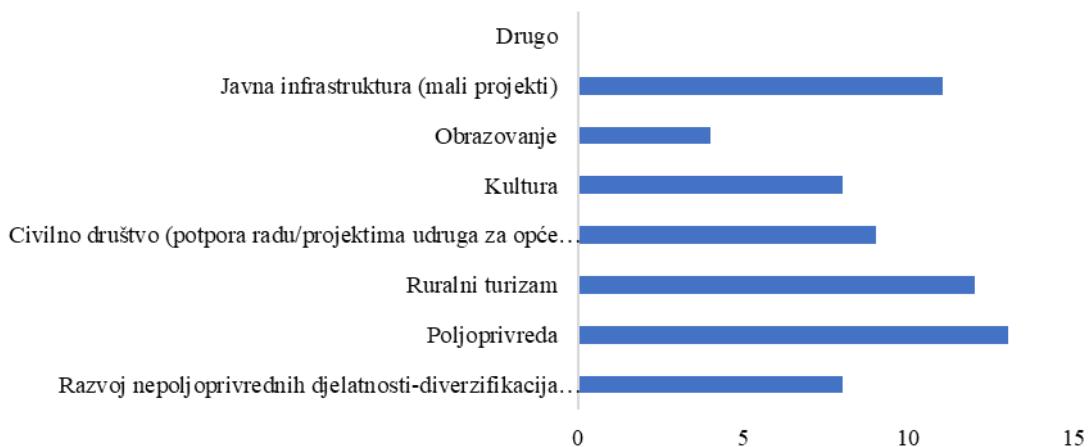

Slika B.8 Ocjena prioritizacije prijedloga poboljšanja rada, promocije LAG-a i njegove vidljivosti

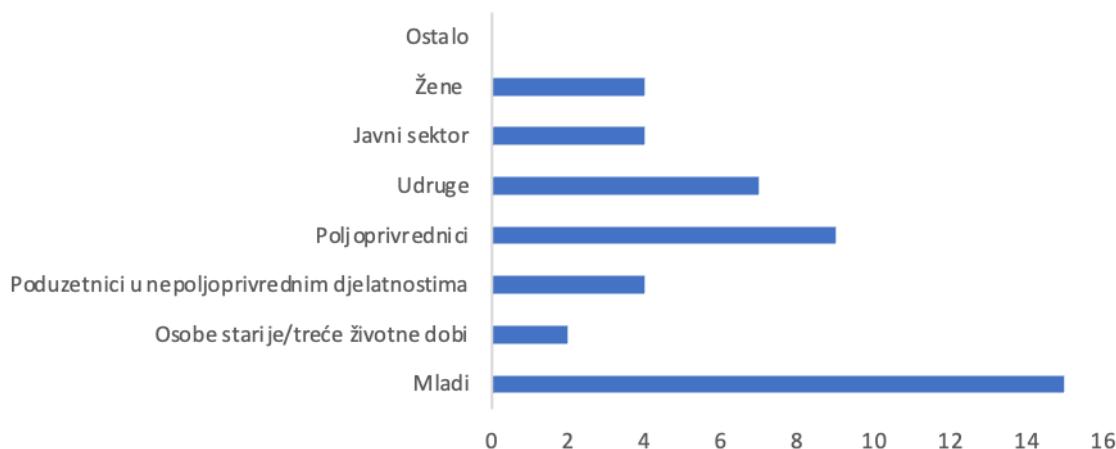
- 100% sudionika smatra kako projekti LAG-a doprinose razvoju zajednice; njih 95% smatra kako doprinose razvoju gospodarstva LAG područja

- 95% sudionika smatra kako projekti koji se financiraju putem LAG natječaja potiču međusektorsko povezivanje te smatra kako djelovanje LAG-a na njihovom području potiče razvoj novih ideja
- Isto tako, 95% sudionika smatra kako rad LAG-a pruža potporu jačanju javne infrastrukture

Grupa pitanja koja se odnosi na novo programsko razdoblje provedbe LEADER-a u okviru SP ZPP 2023.-2027.

Slika B.9 Područja na koja bi se LAG u svom radu i kreiranju nove lokalne razvojne strategije trebao više fokusirati.

Slika B.10 Ocjena/preporuka sudionika o prioritetnim ciljanim skupinama prema kojima LAG treba usmjeriti svoje aktivnosti u narednom razdoblju.

- 80% sudionika smatra kako je potrebno organizirati više radionica za lokalne razvojne dionike s područja LAG-a te kako je potrebno jače uključivanje LAG-a u događanja u lokalnim zajednicama u dalnjem radu
- Na pitanje istraživanja vezano uz njihove ideje za projekte **njih 70% odgovorilo je kao ima ideje u svrhu razvoja ukupnog područja LAG-a** što je velik budući razvojni potencijal i izvor novih i inovativnih mogućnosti u kreiranju lokalne razvojne strategije LAG-a za novo programsko razdoblje.

Završno, **95% sudionika smatra kako je rad LAG-a značajno doprinjeo uvažavanju potreba i/ili prepoznatljivosti lokalne zajednice**, dok svi sudionici (100%) smatraju kako LAG treba nastaviti rad na njihovu području u narednom programskom razdoblju.

7. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

7.1 VREDNOVANJE CILJEVA, REZULTATA I ISPORUKA

Ciljevi LRS 1 i 3 bili su relevantni, pri čemu je njihova relevantnost zadržana u cijelom razdoblju provedbe LRS za razdoblje međuvrednovanja 2017. -2021. Cilj 2 LRS bio je relevantan za razvojne potrebe područja LAG-a no isti nije bilo moguće provesti radi ograničenja regulatornog okvira s nacionalne razine, odnosno izostanka aktivacije Provedbenog tijela za povezane tipove operacija, stoga je partnerstvo od njega moralno odustati.

Učinkovitost strategije u odnosu na planirane pokazatelje ostvarenja ciljeva, rezultata i isporuka je djelomično postignuta, radi očekivanog utjecaja regulatornog okvira provedbe Mjere 19 (LEDAER/CLLD-a) definirane s razine Upravljačkog tijela posebno u dijelu vezanim za odabir relevantnih i početno definiranih intervencija za postizanje planiranih ciljeva. Isto tako, nan dinamiku isporuka provedbe strategije te učinkovitosti rada LAG-a značajno utječe dinamika provedbe postupaka koji su u domeni Provedbenog tijela. Unatoč kasnjem ugovaranju sredstava za provedbu mjera odosno odabranih projekata na razini Provedbenog tijela i izvan područja utjecaja LAG-a, intenzivnijim radom LAG-a Zagorau narednom razdoblju razvidno je postizanje planiranih pokazatelja rezultata a time i sadašnjih, relevantnih ciljeva strategije. Važno je istaknuti kako je kvalitetan rad LAG-a u brzoj prilagodbi i postizanju ciljeva prepoznat široj javnosti što je razvidno iz provedenog istraživanja tijekom međuvrednovanja.

Svrshodnost Strategije je ostvarena – postignuta je vrijednost za novac putem relevantnog broja projekata, posebno za gospodarsku interesnu skupinu, obzirom na fokusiranje strategije na tri vrste intervencija. LAG kontinuirano provodi animacijske aktivnosti te sudjeluje u stjecanju novih znanja i vještina, preporučuje se nastaviti ih te jačati kompetencije u narednom razdoblju na razini cijelog partnerstva te šire populacije s naglaskom na promociju primjera dobre prakse. Također, LAG će u narednom razdoblju morati pojačati svoje aktivnosti na razini animacije i vidljivosti kako bi mogao kreirati kvalitetne intervencije za odgovor jasno definiranih potreba područja koje se nisu puno mijenjale u odnosu na razdoblje pripreme LRS, a posebno radi ostvarivanja dodane vrijednosti LEADER-a.

7.2 VREDNOVANJE KAPACITETA LAG-A ZA PROVEDBU LOKALNE RAZVOJNE STRATEGIJE

LAG Zagora imao je kvantitativno manje ljudske kapacitete od planiranih, no ipak dosta te za provedbu lokalne razvojne strategije obzirom na regulatorni okvir provedbe koji nije zahtijevao brojne konzultacije s lokalnim razvojnim dionicima te traženje inovativnih rješenja za definirane potrebe područja, što je vidljivo iz valjanog i pravovremenog izvršavanja ugovorenih obaveza za provedbu Mjere 19.

LAG je kontinuirano sudjelovao u aktivnostima jačanja ljudskih resursa kroz educiranje kadra za kvalitetno obavljanje administrativnih poslova i uloge pokretača/motivatora lokalnog razvoja. Potrebno je nastaviti s aktivnostima izgradnje ljudskih kapaciteta s fokusom na osnaživanje stručne službe LAG-a za poticanje inovativnosti u gospodarskom i društvenom sektoru područja.

Također, radi činjenice kako se u narednom programskom razdoblju u okviru mjere LEADER unutar SP ZPP-a provoditi inovativan pristup lokalnom razvoju maksimiziranjem dodane vrijednosti LEADER-a, preporučuje se povećanje broja zaposlenika LAG-a. Jedan od ključnih razloga za isto je i iskazana potreba šire populacije o dalnjem povećanju vidljivosti LAG-a kao i jačanja integracije i sinergije sa lokalnim zajednicama te što većim krugom diverzificiranih razvojnih dionika područja.

LAG je u početnoj fazi provedbe strategije imao veće finansijske kapacitete od planiranih, na što je utjecala ocjena kvalitete njegove lokalne razvojne strategije i samog partnerstva (skupštine LAG-a). Utjecaj dinamike provedbe LEADER/CLLD-a na nacionalnoj razini odnosno kapaciteti i rad Provedbenog tijela i dalje utječe na dinamiku provedbe strategije i rad LAG-a.

7.3 VREDNOVANJE POSTIZANJA DODANE VRIJEDNOSTI LEADER/CLLD-A

Dodata vrijednost u području dobrog upravljanja u potpunosti je postignuta u području transparentnosti i u području uključivosti. Postignuta dodana vrijednost značajno premašuje zadana očekivanja u svim segmentima. Stoga je preporučljivo nastaviti s dobrom praksom poštivanja načela transparentnosti i uključivosti, te dalje činiti LAG inkluzivnim. Važno je istaknuti kako je LAG poštivao kvalitetnu rodnu ravnopravnost kao jedno od ključnih horizontalnih načela, no u narednom razdoblju potrebno je posvetiti više pažnje mladima kao i predstavnicima drugih interesnih razvojnih skupina, posebno civilne te diverzificirane gospodarske interesne skupine.

Postignuta je dodana vrijednost izgradnje društvenog kapitala u svim aspektima, osim u aspektu inovacija i novog zapošljavanja što nije bilo u domeni samog LAG-a radi velikog utjecaja organičavajućeg regulatornog okvira sa nacionalne razine odnosno obzirom na prioritete i ograničenja važećeg Programa ruralnog razvoja za programsko razdoblje 2014.-2020.(2022.). Potrebno je intenzivirati aktivnosti vezane uz potporu inovacijama, zapošljavanje i trans-nacionalnu suradnju. Jedan od načina za postizanje toga je intenziviranje aktivnosti širenja dobre prakse među potencijalnim korisnicima i lokalnim akcijskim grupama u ruralnom razvoju i ribarstvu iz drugih područja Republike Hrvatske te zemalja Europske unije.

Postignuta je izuzetno dodana vrijednost rezultata i učinaka, u okviru realnih mogućnosti dinamike provedbe LEADER/CLLD-a za razdoblje 2014.-2020. (2022.), koja se očituje u povećanju ekonomskih koristi, što je i očekivano s obzirom da je primarna svrha mjera, rezultata i ciljeva, bila ekonomske prirode radi primarne orientacije s nacionalne programske razine. U narednom razdoblju preporučuje se LAG-u daljnje jačanje uključivanja u razne aktivnosti lokalnih zajednica kako bi se dalje razvio utjecaj njegova društvenog doprinos, kao i intenzivnija potpora umrežavanju te prijenosu znanja i vještina što širem krugu lokalnih razvojnih dionika.

Konačno, važno je istaknuti kako, iz nalaza istraživanja, ali i pregledom svih materijala tijekom provedbe LRS i rada LAG-a, a posebno iz mrežnih stranica, razvidno je kako je lokalnog razvojno partnerstvo – LAG Zagora jedan od najtransparetnijih LAG-ova Republike Hrvatske koji svoj rad temelji na stalnom jačanju kapaciteta partnerstva te sektorskoj i međusektorskoj suradnji, kao i vidljivosti te prepoznatljivosti cijelog područja na nacionalnoj i međunarodnoj razini.